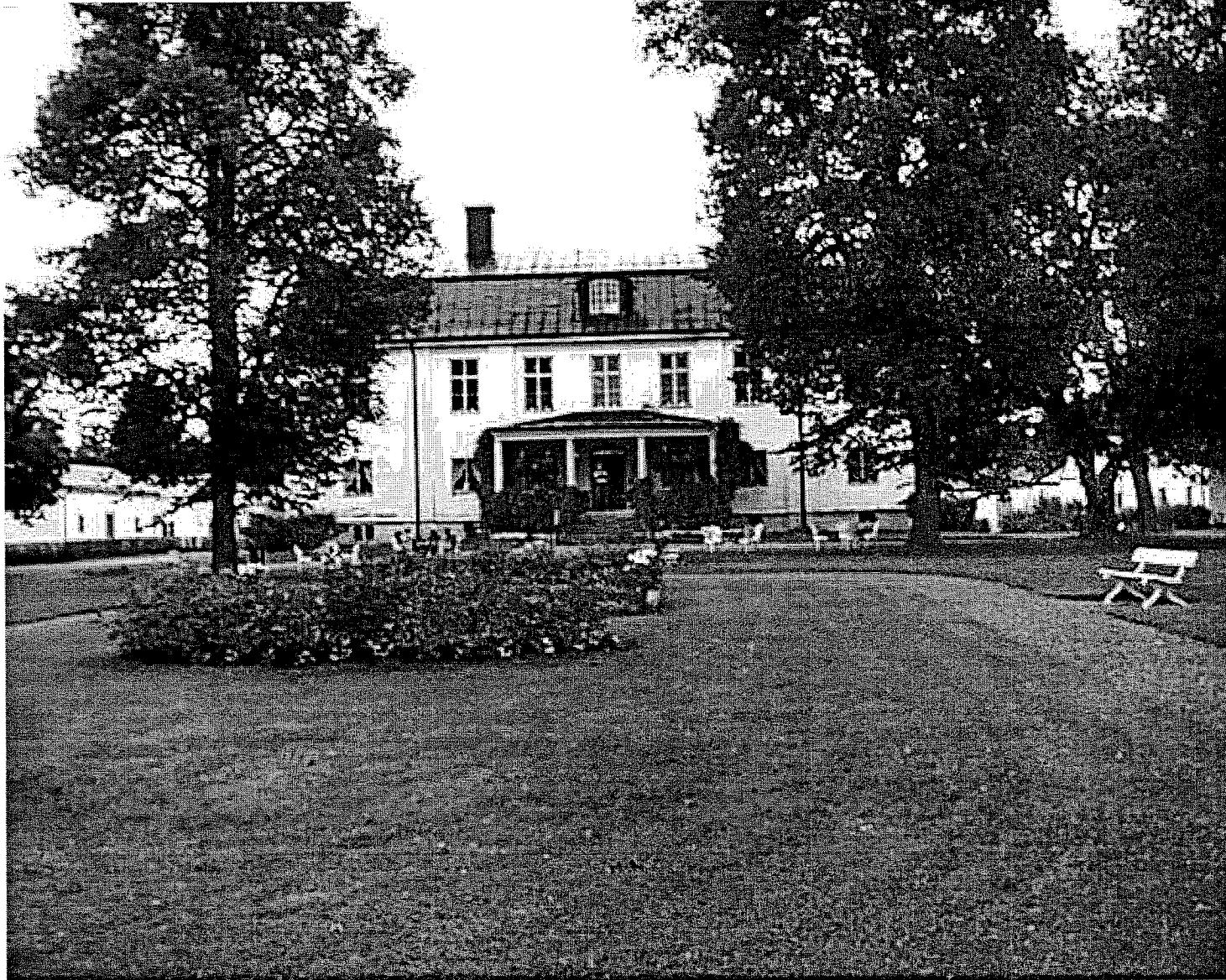

ANTAGANDEHANDLING

FÖRDJUPAD ÖVERSIKTSPLAN FÖR STJÄRNSUND

september 1999, kompletterad mars 2000

HEDEMORA KOMMUN

INNEHÅLL

FÖRDJUPAD ÖVERSIKTSPLAN FÖR STJÄRNSUND	1
INLEDNING	1
PLANOMRÅDE	2
ÖVERSIKTSPLANEN	4
Planavgränsning	4
Planeringsproblem och möjligheter	4
Riksintresse	5
Övriga planeringsförutsättningar	5
OMRÅDESVISA BESKRIVNINGAR	6
1 Stjärnsunds herrgård och Engelska parken	6
2 Polhemsgården med omgivande industrihistorisk miljö	8
3 Grabbudden och små arbetarbostäder	10
4 Grycksbo, Hagbo och Solhem samt f.d. ångsågverket	11
5 Stierncronas åker med angränsande bebyggelse	14
6 Stjärnsunds skola och kyrka	16
7 Övre och Nedre Nybo samt Villervalla	17
8 Sandvika	19
9 Folkets hus och Björknäbba	20
10 Väster om Klacklandet	21
11 Odlingsmarkerna mot Rörshyttan	22
12 Sörbosjön	23
13 Sörboberget	24
14 Skogsmarkerna kring Gubbhålet	24
15 Skogsmarkerna väster om Långbromossen	25
16 Sjön Grycken	26
UNDERLAGSMATERIAL	27
	Bilaga
	Länsstyrelsens granskningsyttrande

FÖRDJUPAD ÖVERSIKTSPLAN FÖR STJÄRNSUND

INLEDNING

Förutsättningar för arbetet

I översiktsplanen för Hedemora kommun, som antogs av kommunfullmäktige den 25 april 1991, angavs att en fördjupning av översiktsplanen skulle tas fram för bland annat Stjärnsund (område T 6).

Ett program med planeringsförutsättningarna för fördjupad översiktsplan för Stjärnsund har tagits fram under 1998 (daterad augusti 1998, reviderad oktober 1998).

Stadsarkitekt Lennart Andersson har varit projektledare för planeringsarbetet. FFNS Arkitekter i Falun har medverkat som konsult i detta arbete genom arkitekt Yvonne Seger. Arkitekt Sven Åberg har medverkat i beskrivningen av kulturmiljön.

Medarbetare vid flera av kommunens förvaltningar har lämnat underlag och värdefulla synpunkter på det fortlöpande arbetet.

Planens uppläggning och innehåll

I den fördjupade översiktsplanen för Stjärnsund ska de intressen som ska beaktas vid beslut om framtida mark- och vattenanvändning redovisas. I planen ska beskrivas översiktligt de förutsättningar som finns för utveckling av den byggda miljön, i första hand för de närmaste 10 åren, samt behov av bevarandeåtgärder.

Planprogram

I *Program och planeringsförutsättningar för fördjupad översiktsplan för Stjärnsund* redovisas förutsättningar och underlag för översiktsplanarbetet. Programmet har varit på remiss/samråd och inkomna synpunkter finns sammanställda i en samrådsredogörelse 1998-10-12.

Samråd

Under tiden 24 juni t.o.m. 27 augusti 1999 har översiktsplanen varit ute på samrådsremiss till ett antal myndigheter och intresseorganisationer. Planförslaget bearbetades därefter med hänsyn till inkomna synpunkter under samrådet. Inkomna synpunkter finns sammanställda i en **samrådsredogörelse** 1999-10-01.

Utställning

Översiktsplanen ställdes ut 25 november 1999 till 28 januari 2000. Inkomna synpunkter på det utställda planförslaget finns sammanställda i ett utlåtande (februari 2000).

Länsstyrelsens granskningsyttrande

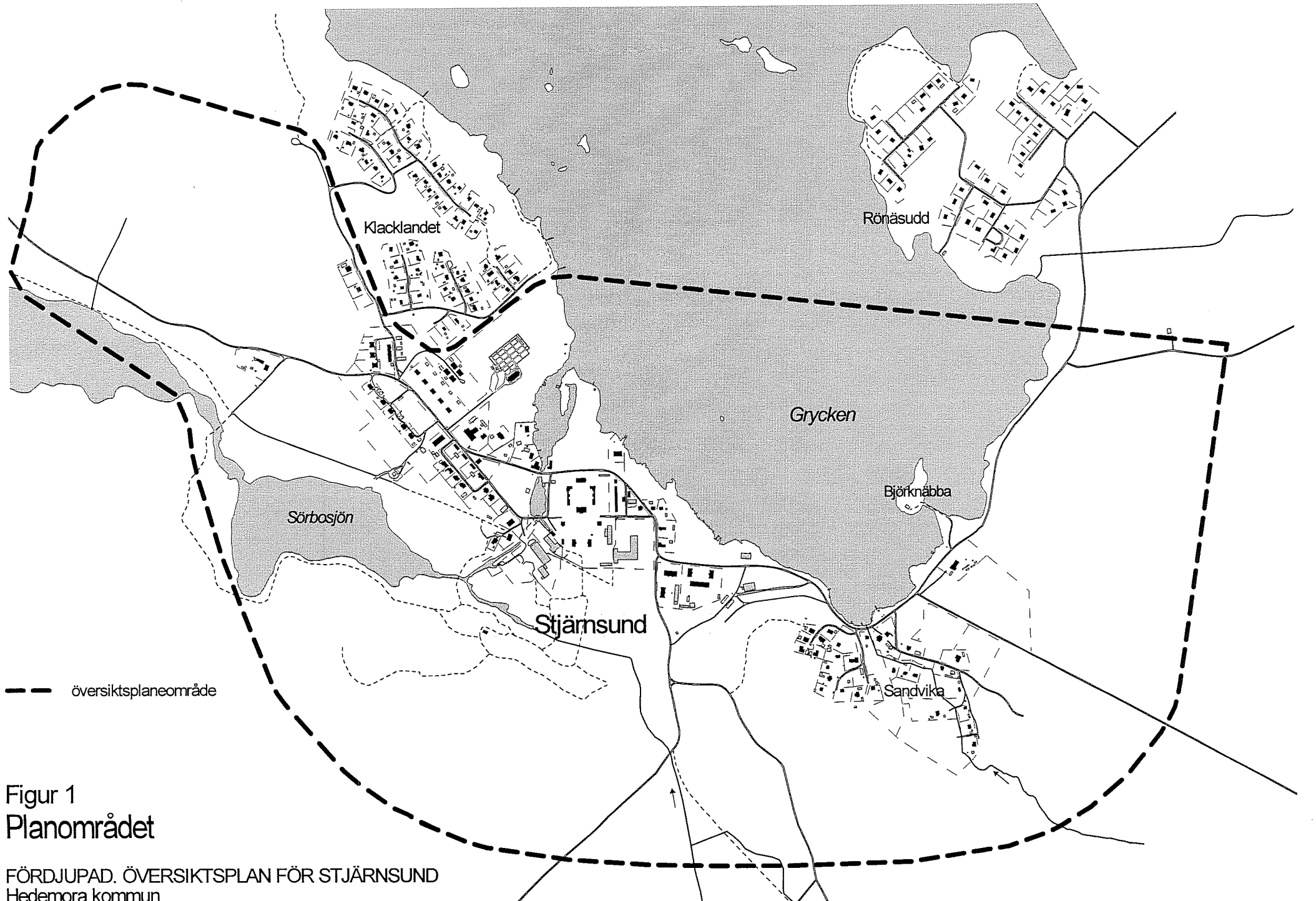
Länsstyrelsen framförde i sitt granskningsyttrande 2000-01-13 att det inte är lämpligt att skydda Engelska parken genom biotopskydd och att skyddsfrågorna kring vattentäkten bör beaktas.

Antagande

Inför kommunfullmäktiges antagande har texten kompletterats utifrån länsstyrelsens synpunkter (berör område 1 och 15).

Planhandlingar

- Fördjupad översiktsplan för Stjärnsund, sep. 1999
- Program och planeringsförutsättningar för fördjupad översiktsplan för Stjärnsund, aug. 1998, rev. okt. 1998
- Samrådsredogörelse över fördjupad översiktsplan för Stjärnsund, 1999-10-01

Figur 1
Planområdet

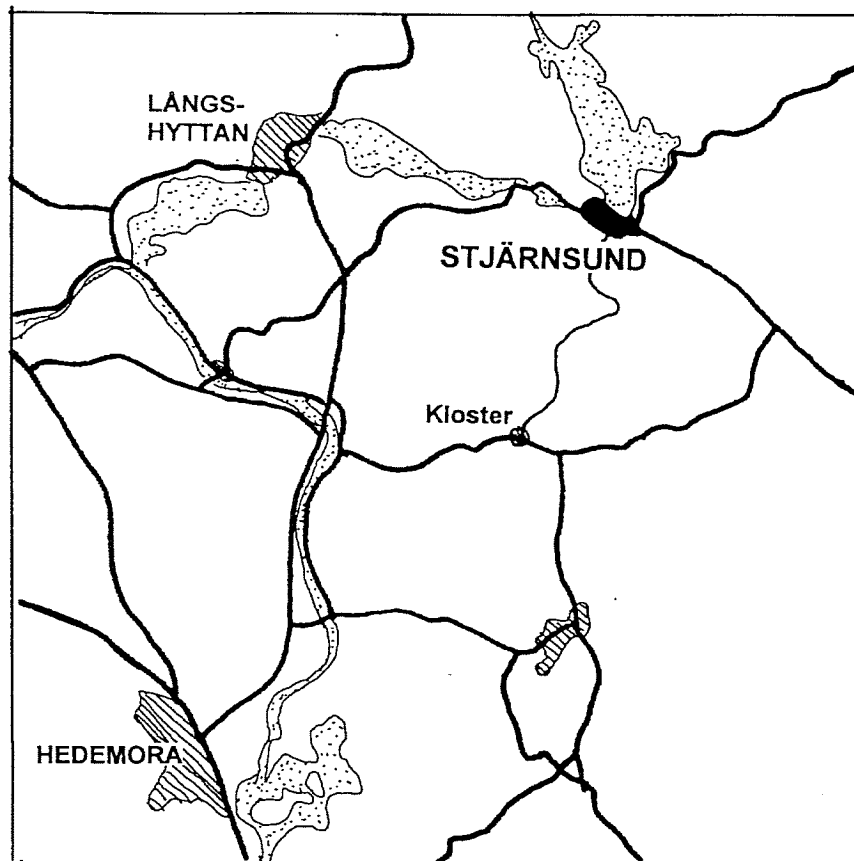
FÖRDJUPAD. ÖVERSIKTSPLAN FÖR STJÄRNSUND
Hedemora kommun

september 1999

0 100 200 300 meter

PLANOMRÅDE

Stjärnsund ligger 13 km från Långshyttan och 2,5 mil från Hedemora stad. Brukssamhället Stjärnsund är beläget vid den södra stranden av sjön Grycken och omgivet av ett bergigt skogslandskap. Planområdet för upprättande av fördjupad översiktsplan för Stjärnsund omfattar T6-området i översiktsplanen för Hedemora kommun. I samband

Orienteringskarta

med framtagandet av programmet för planarbetet har planområdet utvidgats i nordväst (se figur 1).

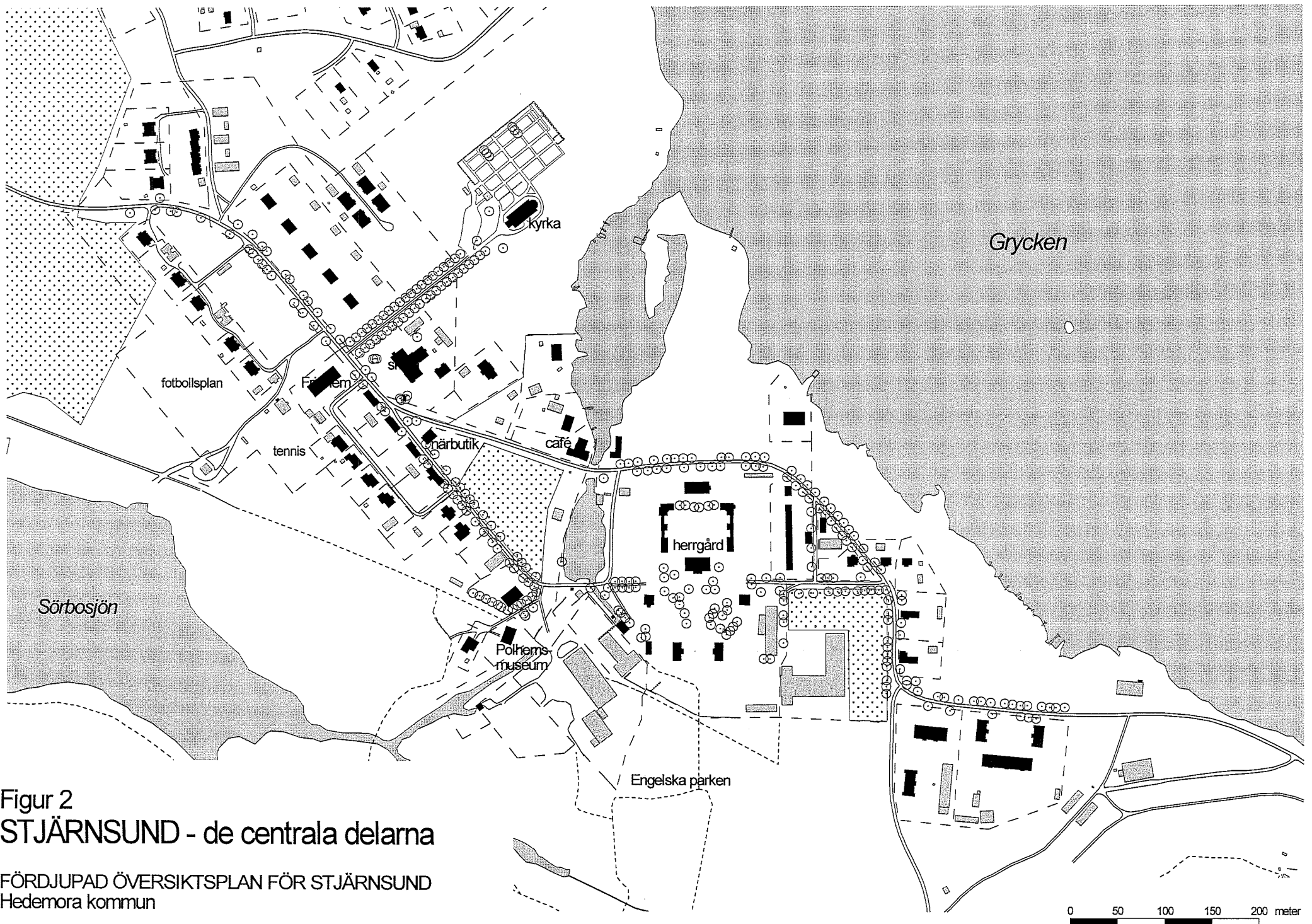
Kort historik

Stjärnsund har vuxit upp i korsningen mellan en vattenled från Dalälven till Gästrikland och den gamla landsvägen från Falun till Gävle. Platsen hette Sund och år 1511 byggdes här en hytta. På 1600-talet fanns hytta och hammarsmedja som drevs av bergsmän.

Här låg några bondgårdar, en mulltimmerhytta och en tull, när Christopher Polhammar, senare adlad till Polhem, och Gabriel Stierncrona år 1700 lade grunden till sitt manufakturverk. Tanken var att producera för export via Gävle hamn. Manufakturverket brann ner 1737 men återuppfördes kort därpå och produktionen inriktades för hemmamarknaden.

Under senare delen av 1700-talet och början av 1800-talet tillkom herrgårdsanläggningen. Engelska parken anlades omkring 1800. Stångjärns-smide kom igång på 1820-talet. Hyttan i Silfhytteå köptes upp och lancashiresmide ersatte det gamla tysksmidet. När Klosters AB köpte Stjärnsunds bruk 1871 ägde de redan bruken och hyttorna i Kloster, Engelsfors, Långshyttan, Edsken och Silfhytteå. 1888 var bara Stjärnsund med valsverk och Långshyttan med ämnestillverkning kvar av bruken. Järnvägen B.L.J. mellan Byvalla och Långshyttan var fullt utbyggd 1893. År 1897 anlades vid sjön Gryckens strand en ångsåg. Året därpå togs nya folkskolan i bruk. Många nya bostäder byggdes och vid mitten av 1920-talet var Stjärnsund som störst med omkring 1 500 invånare.

Efter det att Fagerstakoncernen tagit över bruket flyttades valsningen till Fagersta och Långshyttan och 1942 lades Stjärnsunds järnbruk ner. Korsnäs AB köpte 1950 bruket och året därpå flyttades sågverk-

Figur 2
STJÄRNSUND - de centrala delarna

FÖRDJUPAD ÖVERSIKTSPLAN FÖR STJÄRNSUND
 Hedemora kommun

0 50 100 150 200 meter

samheten till Gävle. 1964 togs järnvägen ur drift och en 250-årig industriell epok i Stjärnsund var till ända. Utförligare historik finns i *Program och planeringsförutsättningar* för planarbetet.

Idag

Dagens Stjärnsund präglas fortfarande av den unika bruksmiljön med dess byggnader, anläggningar och vegetation, framför allt alléerna.

Stjärnsund är en attraktiv bostadsort med cirka 200 invånare och ett förhållandevis stort serviceutbud. I området finns drygt 40 arbetsplatser och på cirka hälften av dessa arbetar personer som är bosatta på orten.

Stjärnsunds skola har låg- och mellanstadium, förskola och fritidshem och biblioteksfilial. Skolan har byggts till på 1990-talet. Mitt emot skolan ligger närbutik/kiosk med minigolfbana. I Stjärnsund finns även fotbollsplan, ishockeyrink, tennisbana, festplats och badplats.

I den gamla kaplansbyggnaden har ett Polhemsmuseum byggts upp. På somrarna används herrgårdsbyggnaden för utställningar, teater med mera. I den gamla brukshandeln vid bruksdammen finns kafé och försäljning av hantverksprodukter. Den gamla arbetarkasernen Fridhem används numera som kursgård med logi, bokförsäljning, förelagsverksamhet och servering.

Efter att valsverket lagts ner 1942 och sågen 1951 skedde en kraftig minskning av befolkningen i Stjärnsund. Som minst bodde 132 personer i Stjärnsund under början på 1980-talet.

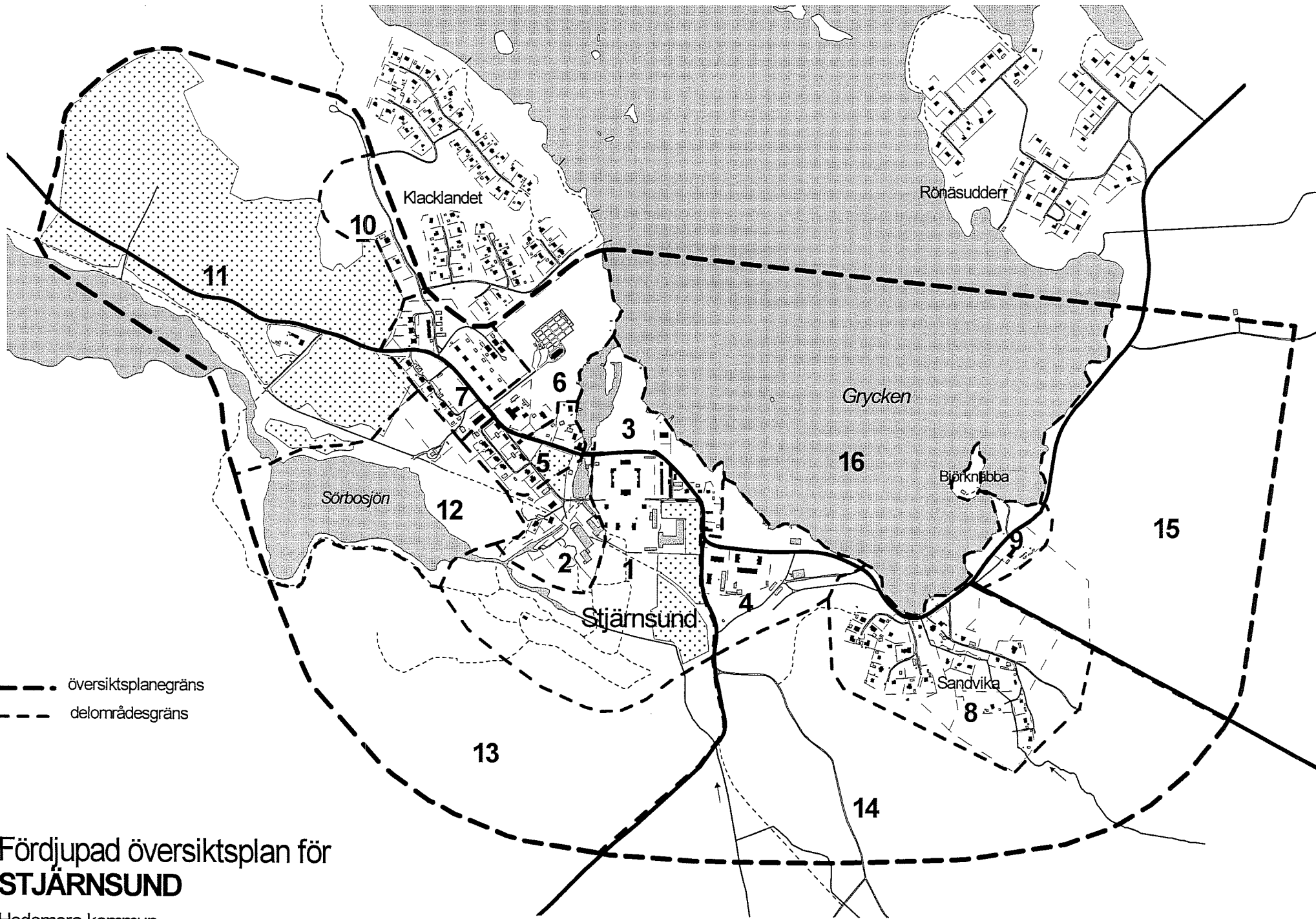
År 1984 flyttade ett 10-tal personer till Stjärnsund för att bygga upp ett ”nordiskt ljuscenter” inspirerad av en verksamhet som bedrevs på Findhorn Foundation, ett andligt kollektiv i norra Skottland. Stiftelsen Stjärnsund, som kollektivet kom att kalla sig, inriktar sig på andlig utveckling och en helhetssyn i samklang med naturen. Denna etab-

lering bidrog till att befolkningen i Stjärnsund ökade med ca 80 % under perioden 1983-1993.

De centrala delarna av Stjärnsund redovisas i figur 2.

Den nyupprustade smedjan

Fördjupad översiktsplan för **STJÄRNSUND**

Hedemora kommun

Utställning september 1999

0 100 200 300 meter

ÖVERSIKTSPLANEN

Planavgränsning

Den fördjupade översiktsplanen för Stjärnsund omfattar förutom T6-området i översiktsplanen för Hedemora kommun även odlingsmarken mot Rörshyttan.

Planområdet är indelat i delområden, vilka beskrivs närmare i nästa kapitel.

Planeringsproblem och möjligheter

Följande avsnitt är hämtat ur Program och planeringsförutsättningar för fördjupad översiktsplan för Stjärnsund.

- **Bevara och utveckla kulturmiljön**

Stjärnsund är med sin unika kulturmiljö Hedemora kommuns största turistmål. Bruksmiljön är utpekad som riksintresse ur kulturmiljösynpunkt. Utgångspunkten för all planering och förändringar i Stjärnsund är att *bevara, vårda och utveckla kulturmiljön*.

För att kulturmiljön ska kunna bevaras är det väsentligt att byggnader och andra anläggningar även fortsättningsvis brukas och underhålls på ett kulturhistoriskt riktigt sätt. Förutsättningarna för att detta ska kunna ske är en levande bygd.

Befintlig äldre bebyggelse finns översiktligt inventerad och beskriven, dock saknas till stora delar en beskrivning av uthusen som är en väsentlig del i kulturmiljön. Vidare behövs en analys och sammanställning av järnbrukets och sågverkets industriminnen.

Av den äldre industriebyggnaden finns endast ett fåtal byggnader bevarade, vilket gör det mycket angeläget att dessa bevaras. Av järnbrukets produktionsbyggnader finns endast Smedjan kvar. Den har nyli-

gen restaureras i en första etapp. Även trädgårdsanläggningen vid herrgården är väsentlig att bevara och restaurera.

Vid bevarandet av kulturmiljön är det även viktigt att vegetation, odlingsmarker, omgivande naturområden m m bevaras i så stor utsträckning som möjligt.

- **Utveckla kulturturismen**

Stjärnsunds ställning som *turistmål* bör ytterligare förstärkas med utgångspunkt ifrån att kulturmiljön bevaras och presenteras genom informationstavlor, guidenturer, museer m m. Försök med att använda skolan som vandrarhem under sommarlovet har diskuterats.

Röjning av Drottning Kristinas väg mellan Kloster och Stjärnsund är en del i utveckling av sambanden mellan kulturmiljöerna utefter Husbyringen. Även utbyggnad av cykelled på gamla banvallen, se nedan, är en del i utveckling av turismen.

- **Levande bygd**

I Stjärnsund måste det finnas möjlighet att bygga *nya bostäder* och även *etablera verksamheter*. Befintligt bostadsbestånd och ekonomibyggnader bör i första hand återanvändas innan ny bebyggelse etableras. Inom den centrala delen av kulturmiljön bör ingen nybebyggelse ske.

Vid Glada Kalles väg finns planlagd mark för ytterligare fyra parhus. I programmet redovisas några områden där nya bostäder skulle kunna uppföras. Områden bör utredas närmare i förslaget till översiktsplan.

I Polhemsstiftelsens förstudie har behovet av gång- och cykelled i centrala Stjärnsund framhållits samt utbyggnad av ”Västra länken”,

en vandrings- och cykelled till Rörshyttan på den gamla järnvägsbanken.

För olika former av verksamheter bör i första hand befintlig bebyggelse utnyttjas. På det gamla sågverksområdet finns till exempel en stor träbyggnad, f.d hyvleriet.

- **Fritidsbebyggelse**

Väster och öster om Stjärnsund, utanför översiktsplaneområdet, finns två större fritidshusområden, Klacklandet och Rönäsudd, med ett 60-tal fritidshus vardera.

Strax nordost om Folkets hus finns ett större fritidsområde Björknäbba för cirka 115 fritidshus utlagt i en äldre detaljplan där genomförandetiden har gått ut. Bebyggelsen ligger grupperad i den kuperade skogsmarken avskilt från själva bruksmiljön. *Det kan ifrågasättas om området ska byggas ut i den omfattning som detaljplanen medger.*

Riksintresse

Stjärnsunds bruk är en av Bergslagens bäst bevarade bruksmiljöer och är utpekad som riksintresse ur kulturmiljösynpunkt enligt 3 kap. 6 § miljöbalken (MB).

Översiktlig kulturmiljöanalys

Stjärnsund präglas av vägarnas alléer, bruksdammen och bebyggelsens mönster allt inpassat mellan omgivande odlingslandskap, skogar och sjöar. I den byggda miljön som har rika variationer men samtidigt är väl sammanhållen kan man som årsringar läsa ortens historia och utveckling.

Här finns byggnader och bebyggelsestruktur från tre århundraden. I och kring herrgården finns de många vitputsade byggnaderna från 1760-talet fram till tidigt 1900-tal, med individuella utformningar och oftast svarta falsade plåttak.

Järnbrukets bevarade bebyggelse präglas av stora murade slaggstenar, tegel och tak med falsad plåt.

Stationsbyggnad, förmansvillor och skolbyggnader från sekelskiftet har tidstypisk panelarkitektur i ljusgrå färgskala och plåttak.

Arbetsbostäderna med tillhörande uthus från tidigt 1800-tal fram till 1920-talet är med få undantag trähus med rödfärgad panel och tak med tegel eller svart falsad plåt.

Områdesbestämmelser

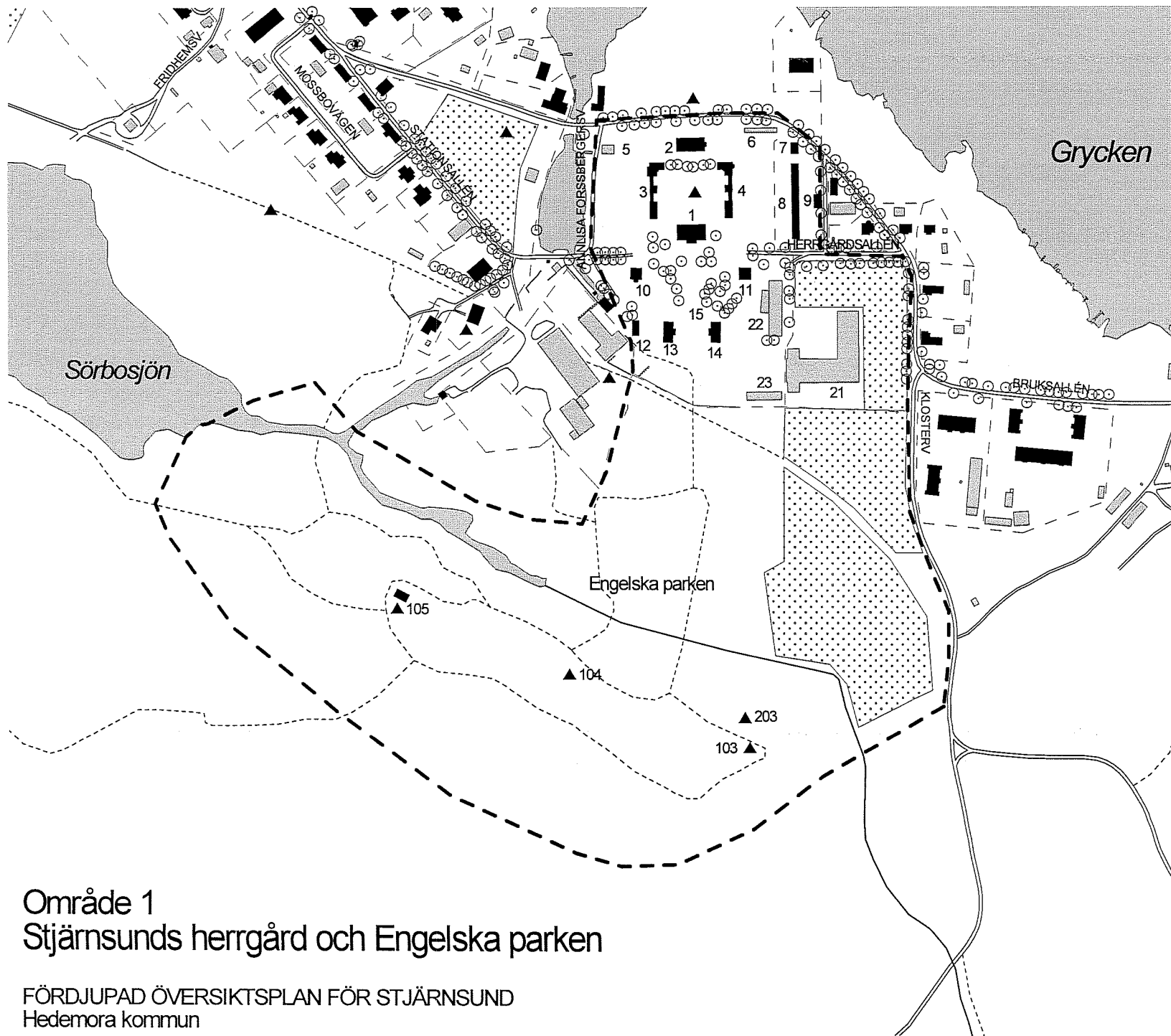
För att säkerställa kulturmiljön i Stjärnsund har områdesbestämmelser upprättats. Områdesbestämmelserna innehåller bestämmelser om utökad lovplikt för tillbyggnad, uppförande av ekonomibygnader för jordbruket, ändring av tak- och fasadmateriell, ändring av fönster och dörrar, rivning, uppsättande av skyltar och belysningsanordningar samt fällning av större träd. Bestämmelserna innehåller även förbud mot rivning av byggnader inom delar av Stjärnsund.

Övriga planeringsförutsättningar

Övriga planeringsförutsättningar finns beskrivna i *Program och planeringsförutsättningar för fördjupad översiktsplan för Stjärnsund*.

Det generella strandskyddet har det genom införande av miljöbalken utökats till att förutom sjöar även omfatta *alla* vattendrag. Detta gäller från och med 1 juli 1999, eftersom länsstyrelsen ännu inte har fattat något nytt preciserat beslut rörande strandskyddets omfattning. Tidigare omfattades endast särskilt utpekade vattendrag av det generella strandskyddet.

Gällande miljö kvalitetsnormer enligt miljöbalken bedöms vara väl uppfyllda inom planområdet.

Förklaringar

1. Stora herrgården
2. Lilla herrgården
3. Västra flygellängan
4. Östra flygellängan
5. Spruthus
6. Växthus
7. Långbo II (Kortbo)
8. Långbo I
9. F.d. bostadskasern
10. Brukskontoret
11. Rättarbostaden
12. Hedmans
13. Äppelbo
14. Pärnbo
15. Formträdgård

21. Ladugården
22. Vagnslidret
23. Oxstallet

Fornlämningar

103. Predikstol
104. Minnessten hundgrav
105. Polhemsstugan
(122. Herrgårdsanläggningen)
203. Trefaldighetskälla
493. Järnvägssträckning

Område 1 Stjärnsunds herrgård och Engelska parken

FÖRDJUPAD ÖVERSIKTSPLAN FÖR STJÄRNSUND
Hedemora kommun

september 1999

0 100 200 meter

OMRÅDESVISA BESKRIVNINGAR

1 Stjärnsunds herrgård och Engelska parken

Allmänna intressen

Kulturmiljö av riksintresse enligt 3:6 miljöbalken
Områdesbestämmelser med bl.a. förhöjd bygglovplikt
Värdefullt odlingslandskap (1st bevarandeprogram)
Alléer, biotopskyddsområde enligt 7:11 miljöbalken
Fornlämningar
Strandskydd
Allmän väg

Mark- och vattenanvändning

Området omfattar herrgårdsanläggningen, dess ekonomibyggnader med odlingsmark och Engelska parken. Det begränsas i väster av Anna-Lisa Forsbergers väg, i norr av Bruksallén och Herrgårdsallén och i öster av Långbovägen och Klostervägen (område B, D och E i planprogrammet).

Träden längs alléerna utgör ett viktigt inslag i kulturmiljön.

Herrgårdsanläggningen (fornlämning nr 122) präglas av vitputsade byggnader med falsade plåttak, stora lummiga lövträd, rester av en formträdgård och köksträdgårdar. Byggnaderna är med få undantag från andra halvan av 1700-talet och början av 1800-talet.

På 1760-talet fanns här en mangårdsbyggnad med köksträdgårdar på norrsidan och en formträdgård med ruddammar i söder, allt inordnat i en nord-sydlig axel. Flygelbyggnader som rumsbildande stöd ingick i det symmetriska planmönstret. Av dessa byggnader söder om Stora herrgården finns idag Äppelbo, från mitten av 1700-talet, Brukskontoret, byggt 1764 och Pärönbo samt Rättarbostaden/Befallningsman-

nens bostad från senare delen av på 1700-talet. Väster om Äppelbo ligger det lilla bostadshuset Hedmans, byggt i början av 1800-talet.

Stora herrgården är uppförd år 1779 på platsen för den tidigare mangårdsbyggnaden. Norr om Stora herrgården tillkom vid samma tid Västra och Östra flygellängan. På utsidan av flygellängorna fanns liksom idag köksträdgårdar. Som en pendang till en nu riven smedlänga i väster byggdes vid 1800-talets början Långbo I som arbetarbostäder. Långbo II, arbetarbostad även kallat Kortbo, är hundra år yngre. Öster om Långbo I finns en f.d. bostadskasern från början av 1800-talet, idag pannrum och tvättstuga till Långbo. Lilla herrgården uppfördes 1916 där brukskyrkan stod från 1774 till 1890-talet. Väster om Lilla herrgården ligger Spruthuset. Öster om Lilla herrgården ligger en låg putsad växthusbyggnad som rumsbildande avslutning på köksträdgården. Väster om Stora herrgården finns en parkeringsplats.

Ekonomibyggnaderna är inordnade i herrgårdsområdets rätvinkliga planmönster och har angränsade odlingsmark i öster och söder. Den stora Ladugården är byggd delvis i sten med en vinkelställd rödfärgad lada. Väster om Ladugården ligger det rödfärgade Vagnslidret som även används till garage. Här stod brukskyrkan av trä 1739-1774. Den smala putsade längan i söder med falsat plåttak är Oxstallet, som även inrymt svinstia, vagnslider med mera.

Söder om herrgårdsanläggningen och banvallen (fornlämning nr 493) ligger återstoden av Engelska parken. Parken anlades omkring 1800 med bland annat allé, vindlande stigar och kanalsystem med träbroar och med både naturlig och planterad växtlighet. En kägelbana byggdes omkring 1880 men är nu borta. Parken har under lång tid inte vårdats och vattenflödet i kanalerna har minskat. En begränsad upp-

rustning har utförts med röjning och gallring och några moderna träbroar har byggts. Betande får hjälper till att hålla tillbaka oönskad växtlighet. Kvar finns Trefaldighetskällan (fornlämning nr 203) och rester av Predikstolen (fornlämning nr 103), ett av fältsten kallmurat fundament som använts för friluftsgudtjänster. På berget med utsikt mot Sörbosjön ligger Polhemsstugan (fornlämning nr 105). I parken finns en minnessten rest vid en hundgrav (fornlämning nr 104).

Engelska parken tillsammans med angränsande barrskog med gammeltallar har utpekats ha sådana värden att området bör utgöra en nyckelbiotop enligt den inventering som gjorts i Hedemora kommun över skogsområden som är viktiga för den biologiska mångfalden.

Föreslagna/tänkbara förändringar

Fråga om byggnadsminnesförklaring av herrgårdsanläggningen är väckt hos länsstyrelsen.

Ett ökat utnyttjande av byggnader och anläggningar i kulturmiljön kan märkas och ytterligare ökning kan förväntas i framtiden. Detta innebär ett ökat slitage och kan generera behov av förändringar.

För vård och återställande av Engelska parken kan lämpligen ett kulturresevat bildas enligt 7:9 miljöbalken. I vårdplanen får avvägningar göras mellan natur- och kulturvärdena i området.

Polhemsstiftelsen har med hjälp av landskapsarkitekt tagit fram ett underlag och förslag till en framtida renovering av parken. För alléernas vård och förnyelse finns ett förslag till åtgärdsprogram framtaget. En ideell trädförening har bildats för att genomföra åtgärder.

Rekommendationer

- Byggnadsminnesförklaring av herrgårdsanläggningen bör genomföras.
- Befintlig bebyggelse ska vårdas och underhållas. Vid vård och underhåll utvärdigt ska material, färg och form som är byggnads-historiskt riktiga användas.
- Inga nya byggnader, anläggningar eller skyltar får uppföras utöver sådana åtgärder som förstärker den kulturhistoriska miljön.
- Ett ökat utnyttjande av byggnader och anläggningar och därav genererade behov av förändringar ska underordnas kulturmiljön.
- För Engelska parken bör ett kulturresevat bildas med tillhörande vårdplan.
- Alléerna bör åtgärdas med komplettering och successiv förnyelse. Vårdåtgärder ska godkännas av länsstyrelsen.
- Hastighetsbegränsning till 30 km/tim bör införas på Bruksallén.

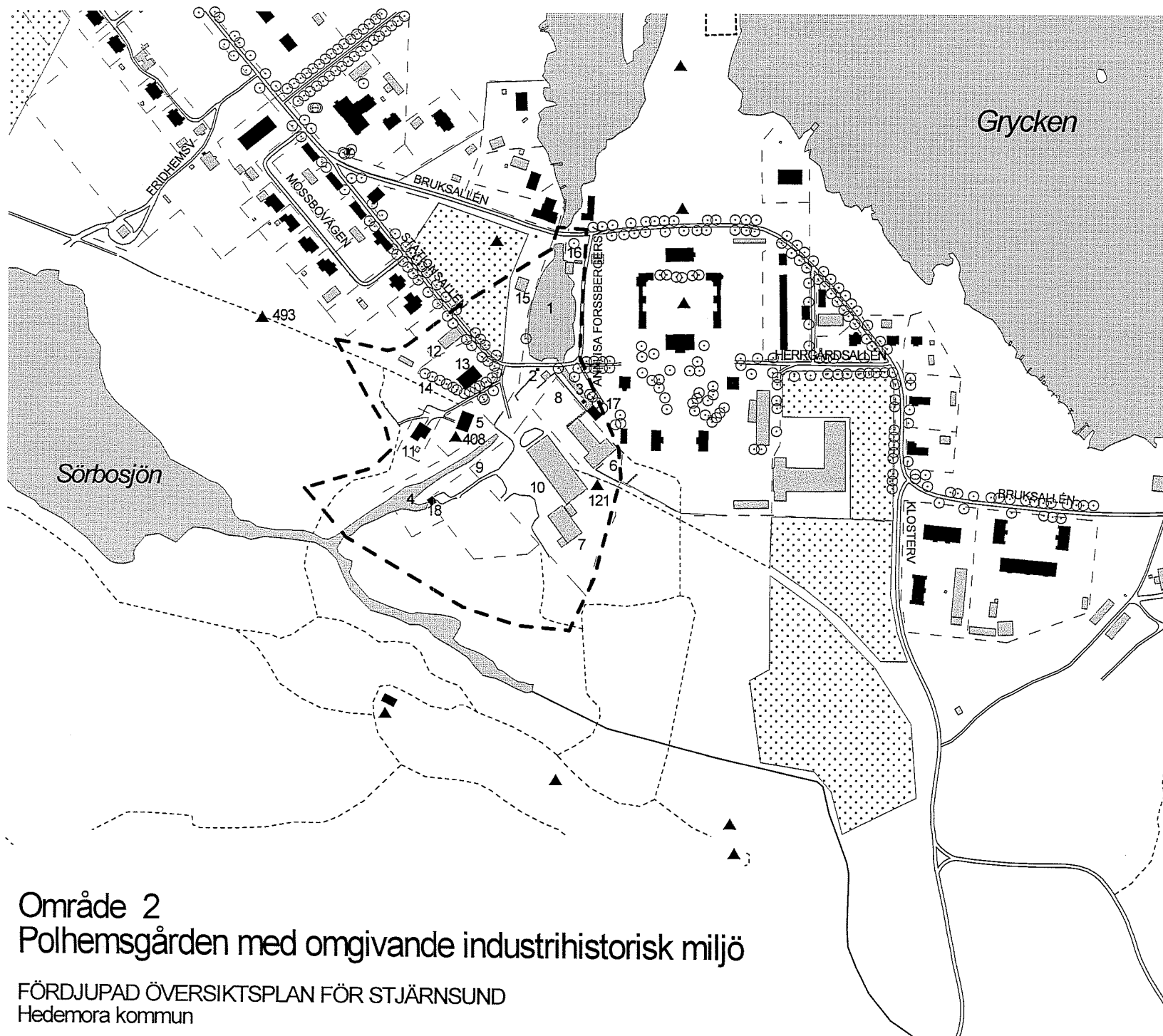
Konsekvenser

Byggnadsminnesförklaring av herrgårdsanläggningen skulle säkerställa skyddet för denna del av den kulturhistoriska miljön.

Byggnadshistoriskt riktiga underhållsåtgärder förstärker den kulturhistoriska helhetsmiljön.

Vårdåtgärder krävs i Engelska parken för att behålla både natur- och kulturvärdena. Om ingen vård sker kommer värdena att minska successivt. Konflikter mellan natur- och kulturvärden kan föreligga när det gäller inriktningen på vårdåtgärder. Avvägning mellan intressena bör ske genom upprättande av kulturresevat med vårdplan.

Vårdåtgärder krävs för alléerna för att de långsiktigt ska förstärkas och bevaras.

Förklaringar

1. Bruksdammen
2. Fördämning
3. Vattenrännna
4. Sörboån
5. Polhemsgården
6. Smedjan
7. Borrstälverket
8. Ruiner från tråd och plåtvalsverket
9. Ruiner från järnbruket
10. Ny verkstadsbyggnad
11. Urmakeriverkstad
12. Transformatorbyggnad
13. Stationshus
14. Stationsområde
15. Oljekällaren
16. Brandstation
17. Varmbadhuset
18. Minikraftverk

Fornlämningar

- 121. Järnbruksområdet
- 408. Polhemsgården
- 493. Järnvägssträckning

Område 2 Polhemsgården med omgivande industrihistorisk miljö

FÖRDJUPAD ÖVERSIKTSPLAN FÖR STJÄRNSUND
Hedemora kommun

september 1999

0 100 200 meter

2 Polhemsgården med omgivande industrihistorisk miljö

Allmänna intressen

Kulturmiljö av riksintresse enligt 3:6 miljöbalken
Områdesbestämmelser med bl.a. förhöjd bygglovplikt
Värdefullt odlingslandskap (1st bevarandeprogram)
Alléer, biotopskyddsområde enligt 7:11 miljöbalken
Fornlämningar
Strandskydd
Allmän väg

Mark- och vattenanvändning

Området omfattar Polhemsgården med stationsområdet, Bruksdammen med några små byggnader och platsen för manufakturverket och järnbruket med en del av Sörboån (område A i planprogrammet).

Träden längs alléerna utgör ett viktigt inslag i kulturmiljön.

Vägen som idag går över dammbyggnaden är en bit av den gamla landsvägen mot Gävle. Det var platsen här söder om fördämningen som Polhem valde för sin produktion. Området var sedan Stjärnsunds hjärta i 250 år. Först med manufakturverket fram till branden 1737, därefter det återuppbyggda manufakturverket som utvecklades till 1850-talets stångjärnsbruk. Så småningom blev det valsverk för tråd, band och plåtar. Järnbruket lades ner 1942.

Från manufakturperioden finns kaplangården kvar, idag kallad Polhemsgården med Polhemsmuseet (fornlämning nr 408). Byggnaden uppfördes 1764, är putsad med falsat plåttak och har byggts om och ändrat användning flera gånger. Urmakeriverkstaden, som fortfarande är igång, är en rödfärgad träbyggnad från 1906. Urtillverkningen kan ses som en förlängning av manufakturverksamheten in i vår tid.

Av järnverkets produktionsbyggnader återstår Smedjan från sent 1800-tal och Borrstålverket från på 1910-talet. De är byggda i slaggsten och tegel och Smedjan har falsat plåttak. Smedjan är nyligen upprustad och invändigt ombyggd till samlingslokal. Borrstålverket är delvis ombyggt och nyttjas idag ihop med den stora moderna verkstadsbyggnaden, som är uppförd där bandvalsverket låg.

Nedanför fördämningen finns ruiner av plåt- och trådvalsverket i form av husgrunder och murar av slaggsten. Där finns också en vattenränna för vattenkraften till järnbruket. Väster om nya verkstadsbyggnaden

Bruksdammen

finns lämningar längs Sörboån i form av slaggstensmurar och fundament och i skogen finns här mossbevuxna husgrunder från järnbrukstiden. Dessa byggnader och anläggningar är karaktäristiska lämningar från den industriella epoken (fornlämning nr 121).

Vattenkraften drev järnbrukets maskiner fram till 1800-talets senare del då kompletterande ångkraft användes. Elektriciteten togs i bruk 1916. Transformatorbyggnaden uppfördes i samband med detta. Det är en putsad hög stenbyggnad med plåttak och utgör idag en mäktig monolit i den för övrigt lågmälda bebyggelsen.

Järnvägen mellan Långshyttan och Byvalla, B.L.J, blev klar 1893. Den var länge en pulsåder för järnbrukets överlevnad. Stationshuset är i ljus träpanel och falsat plåttak. Av järnvägsstationen i övrigt återstår bara rester av en perrong och grundstenar till ett magasin. Järnvägen lades ner 1964. Banvallen finns kvar som en korridor i landskapet (fornlämning nr 493). Ett vitt uthus med falsat plåttak står intill banvallen. Sydost om Stationshuset finns en bilparkering.

Direkt öster om Smedjan ligger varmbadhuset, vitputsat med falsat plåttak. Badhuset är numera ombyggt till kontor. Insmugen i slänten vid bruksdammens västra sida finns Oljekällaren, murad i slaggsten och tegel. Gräsytan här används som rastplats för besökare. Tvärs över Bruksdammen står den vitputsade Brandstationen med falsat plåttak. Längs Sörboån finns ett modernt minikraftverk i en röd träbyggnad.

Föreslagna/tänkbara förändringar

Ett ökat utnyttjande av byggnader och anläggningar i kulturmiljön kan märkas och ytterligare ökning kan förväntas i framtiden. Detta innebär ett ökat slitage och kan generera behov av förändringar.

Den industrihistoriska miljön bör förtydligas. Ett sätt är att sätta upp informativa skyltar.

Till den nya samlingslokalen i Smedjan behövs ytterligare bilparkering. Sådan bilparkering skulle delvis kunna anordnas i anslutning till det gamla järnbruksområdet. Placering och utformning bör studeras närmare.

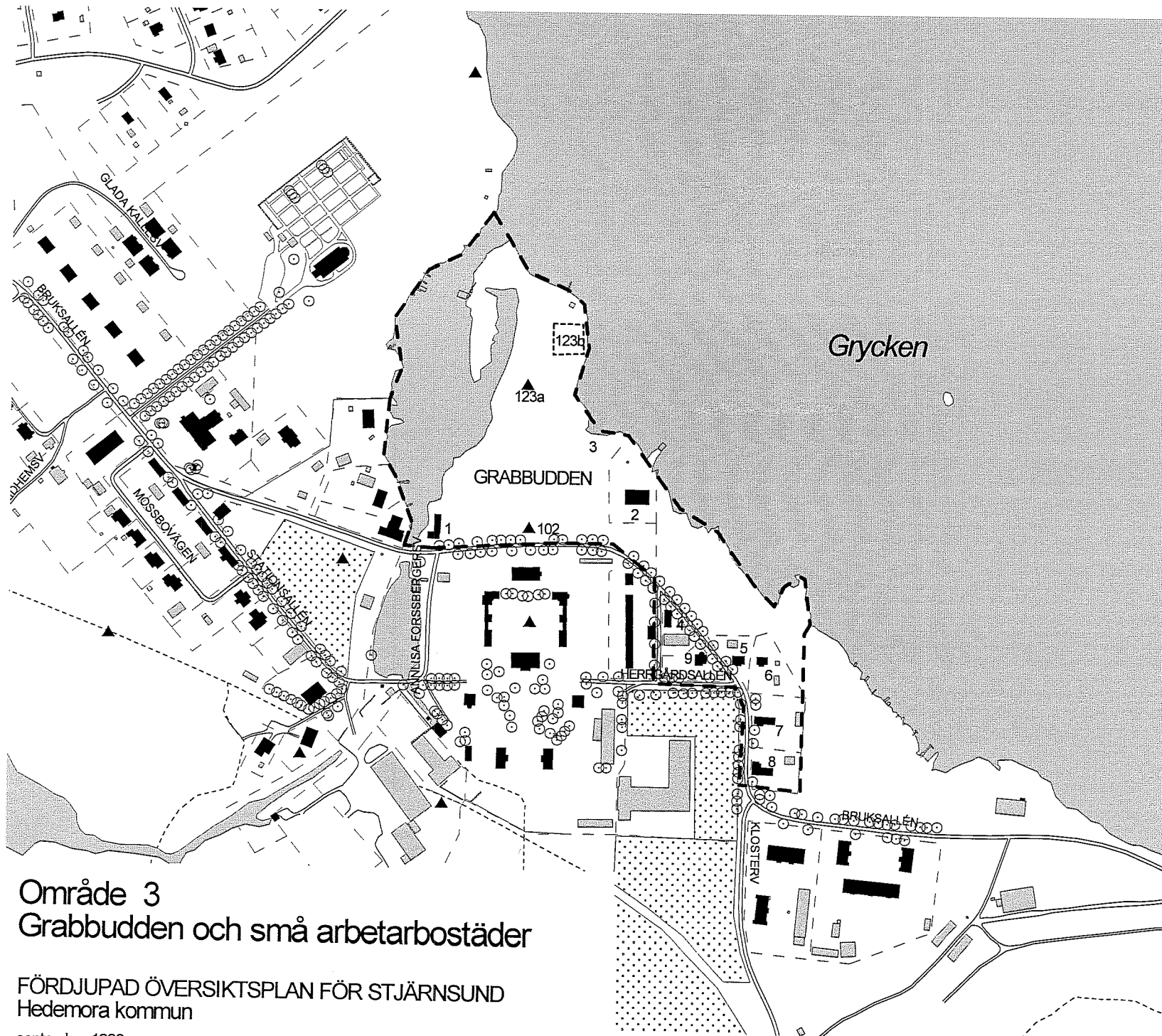
Rekommendationer

- Befintlig bebyggelse ska vårdas och underhållas. Vid vård och underhåll utvändigt ska material, färg och form som är byggnads-historiskt riktiga användas.
- Inga nya byggnader, anläggningar eller skyltar får uppföras utöver sådana åtgärder som förstärker den industrihistoriska miljön. Skyltarnas utformning ska underordna sig den kulturhistoriska miljön och samordnas inom området.
- Ett ökat utnyttjande av byggnader och anläggningar och därav genererade behov av förändringar bör underordnas kulturmiljön.
- Alléerna bör åtgärdas med komplettering och successiv förnyelse. Vårdåtgärderna ska godkännas av länsstyrelsen.
- Vegetation i form av träd och buskar bör inte släppas fram i ruin-landskapet.

Konsekvenser

Byggnadshistoriskt riktiga underhållsåtgärder förstärker den kulturhistoriska helhetsmiljön.

Vårdåtgärder krävs för alléerna för att de långsiktigt skall förstärkas och bevaras.

Förklaringar

1. Bruksboa
2. Bostadshus (f.d. tvätt- o bagarstuga)
3. Lastpräm
4. Östlings
5. Lundviks
6. Stockstöms
7. Målarns
8. Rättarns
9. Villa nr 2

Fornlämningar

102. Minnessten över Christoffer Polhem
 123a. Gravkammare
 123b. Ödekyrkogård

Område 3 Grabbudden och små arbetarbostäder

FÖRDJUPAD ÖVERSIKTSPLAN FÖR STJÄRNSUND
Hedemora kommun

september 1999

0 100 200 meter

3 Grabbudden och små arbetarbostäder

Allmänna intressen

Kulturmiljö av riksintresse enligt 3:6 miljöbalken
Områdesbestämmelser med bl.a. förhöjd bygglovplikt
Värdefullt odlingslandskap (1st bevarandeprogram)
Alléer, biotopskyddsområde enligt 7:11 miljöbalken
Fornlämningar
Strandskydd
Allmän väg

Mark- och vattenanvändning

Området omfattar Grabbudden med en vik av sjön Grycken och några mindre arbetarbostäder med angränsade strandparti (område C och H i planprogrammet).

Grabbudden med anslutande strandparti har stenig gräsmark med gles trädvegetation och betas av får. Träden längs alléerna utgör ett viktigt inslag i kulturmiljön.

Norr om Bruksallén, i herrgårdens symmetriaxel, står sedan 1950 en minnessten över Christoffer Polhem (fornlämning nr 102). I axelns förlängning norrut på Grabbudden finns en gravkammare byggd 1785 för brukspatron Reinhold Galle Rückersköld och hans maka Sofia Lovisa Hacker (del av fornlämning nr 123). Längre norrut vid uddens östra strand ligger Gamla begravningsplatsen. Den anlades 1795, ersattes 1887 av begravningsplatsen vid nya kyrkan och är idag ödekyrkogård (del av fornlämning nr 123).

Grabbudden nyttjades till in på 1900-talet av herrgården med bland annat vedbod, mejeri och magasin. Här fanns också kolbrygga, flisstugg och lastområde för pråmtrafiken med anslutande järnvägsspår. Kvar av detta finns vid brofästet en rödfärgad träbyggnad, idag hantverksbutiken Bruksboa, som tidigare var bruksbod och snickeri-

verkstad. Längre österut ligger ett putsat bostadshus, tidigare tvätt- och bagarstuga. Vid stranden ligger en lastpråm uppdragen på land.

Tvärs igenom området med små arbetarbostäder sträcker sig Bruksallén med stora vackra träd. Bebyggelsen är från första halvan av 1800-talet och framåt. Byggnaderna kallas Östlings, Lundviks, Stockströms, Målarns och Rättarns (telefonstationen). Bebyggelsen består av rödfärgade trähus med plåttak, Rättarns är dock putsat. Uthusen är delvis ombyggda eller nybyggda och några har tegeltak. Söder om Östlings byggdes i början av 1900-talet Villa nr 1, numera riven, och Villa nr 2, idag rödfärgad med falsat plåttak.

Bruksallén.

Föreslagna/tänkbara förändringar

Strandpartierna riskerar att växa igen om de inte längre betas av får.

Rekommendationer

- Befintlig bebyggelse ska vårdas och underhållas. Vid vård och underhåll utvändigt ska material, färg och form som är byggnads-historiskt riktiga användas.
- Inga nya byggnader, anläggningar eller skyltar får uppföras utöver sådana åtgärder som förstärker den kulturhistoriska miljön.
- Alléerna bör åtgärdas med komplettering och successiv förnyelse. Vårdåtgärderna ska godkännas av länsstyrelsen.
- Strandpartiernas steniga gräsmark med gles trädvegetation bör hållas öppna med hjälp av fårbeta.
- Hastighetsbegränsning till 30 km/tim bör införas på Bruksallén.

Konsekvenser

Byggnadshistoriskt riktiga underhållsåtgärder förstärker den kulturhistoriska helhetsmiljön.

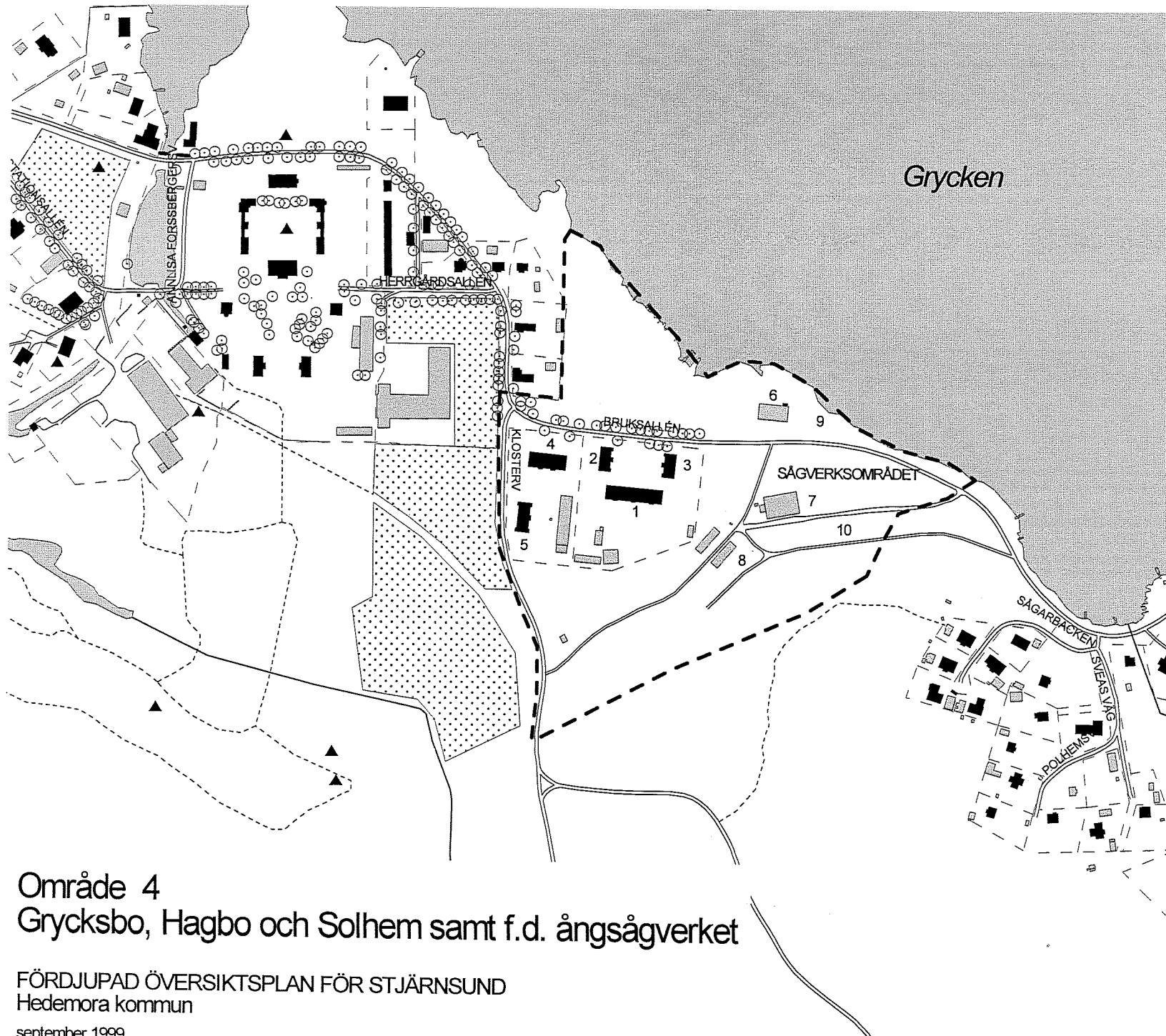
Vårdåtgärder krävs för alléerna för att de långsiktigt ska förstärkas och bevaras.

Om fårbetet upphör på strandpartierna riskerar landskapet att växa igen.

Hastighetsbegränsning till 30 km/tim skulle höja trafiksäkerheten på den smala Bruksallén där gående och alla sorters fordon ska färdas.

Grabbudden med minnessten över Christopher Polhem

Förklaringar

1. Hagbo I
2. Hagbo II
3. Hagbo III
4. Grycksbo
5. Solhem
6. Verkstad (f.d. maskinhus)
7. Hyvleribyggnad
8. Garagelängor
9. Här låg tidigare sågverksbyggnaden
10. Här låg tidigare brädgården

Område 4 Grycksbo, Hagbo och Solhem samt f.d. ångsågverket

FÖRDJUPAD ÖVERSIKTSPLAN FÖR STJÄRNSUND
Hedemora kommun

september 1999

0 100 200 meter

4 Grycksbo, Hagbo och Solhem samt f.d. ångsågverket

Allmänna intressen

Kulturmiljö av riksintresse enligt 3:6 miljöbalken
Områdesbestämmelser med bl.a. förhöjd bygglovplikt
Värdefullt odlingslandskap (1st bevarandeprogram)
Alléer, biotopskyddsområde enligt 7:11 miljöbalken
Strandskydd
Allmän väg

Mark- och vattenanvändning

Området omfattar några arbetarkaserner öster om Klostervägen, strandpartiet norr därom och sågverksområdet, idag till stora delar skogsmark (område J och K i planprogrammet).

1897 anlades här vid Gryckens strand ett ångsågverk. Sågverket bestod huvudsakligen av en stor brädgård, som sträckte sig ända ut på "uddan" i öster, en sågverksbyggnad med maskinhus och en hyvleribyggnad. Sågverksbyggnaden låg omedelbart öster om befintlig verkstad. Intill sågverket låg här under Stjärnsunds storhetstid på 1920-talet ett större bostadsområde med arbetarkaserner för järnverkets och sågverkets anställda.

Bruksallén, vars träd utgör ett viktigt inslag i kulturmiljön, går tvärs igenom området och har här sin västliga ände. Strandpartiets steniga gräsmark med gles trädvegetation betas av får. Av bostadsbebyggelsen med tillhörande fina uthus återstår Grycksbo, Hagbo 2, Hagbo 3 och Solhem. Hagbo 1 brann ner till grunden vintern 98/99, men hösten 1999 pågår återuppbyggnad. Det är faluröda träbyggnader med falsad plåt och tegel på taken byggda vid sekelskiftet och på 1910-

talet. De flesta bostäderna nyttjas idag för fritidsboende. Rusbo, norr om Bruksallén, och Solbacka, söder om Solhem är sedan länge rivna.

Sågverksbyggnaden revs 1951 men kvar finns hyvleribyggnaden och det om- och tillbyggda maskinhuset. Hyvleriet är en stor röd träbyggnad tillsynes obetydligt förändrad utvändigt. Maskinhuset är en del av den vitputsade verkstadsbyggnaden. Inom området finns också ett par garagelängor i trä troligen från 1950-talet. Samtliga byggnader har falsade plåttak. Där brädgården låg finns i det igenväxta landskapet lämningar av verksamheten i form av stenmurar och banvall från järnvägsspår. En stor del av marken har karaktär av impediment.

Solhem

Föreslagna/tänkbara förändringar

Återanvändning av hyvleribyggnaden och garagelängorna kan behöva kompletteras med enstaka nya byggnader.

Strandpartierna riskerar att växa igen om de inte längre betas av får.

Rekommendationer

- Befintlig bebyggelse ska vårdas och underhållas. Vid vård och underhåll utvändigt ska material, färg och form som är byggnads-historiskt riktiga användas.
- Förutom eventuell ny bebyggelse i anslutning till garagelängorna får inga nya byggnader, anläggningar eller skyltar uppföras utöver sådana åtgärder som förstärker den kulturhistoriska miljön.
- Alléerna bör åtgärdas med komplettering och successiv förnyelse. Vårdåtgärderna ska godkännas av länsstyrelsen.
- Strandpartiernas steniga gräsmark med gles trädvegetation bör hållas öppna med hjälp av fårbeta.
- Hastighetsbegränsning till 30 km/tim bör införas på Bruksallén.

Konsekvenser

Byggnadshistoriskt riktiga underhållsåtgärder förstärker den kulturhistoriska helhetsmiljön.

Enstaka ny bebyggelse i anslutning till garagelängorna skulle inte störa helheten i kulturlandskapet.

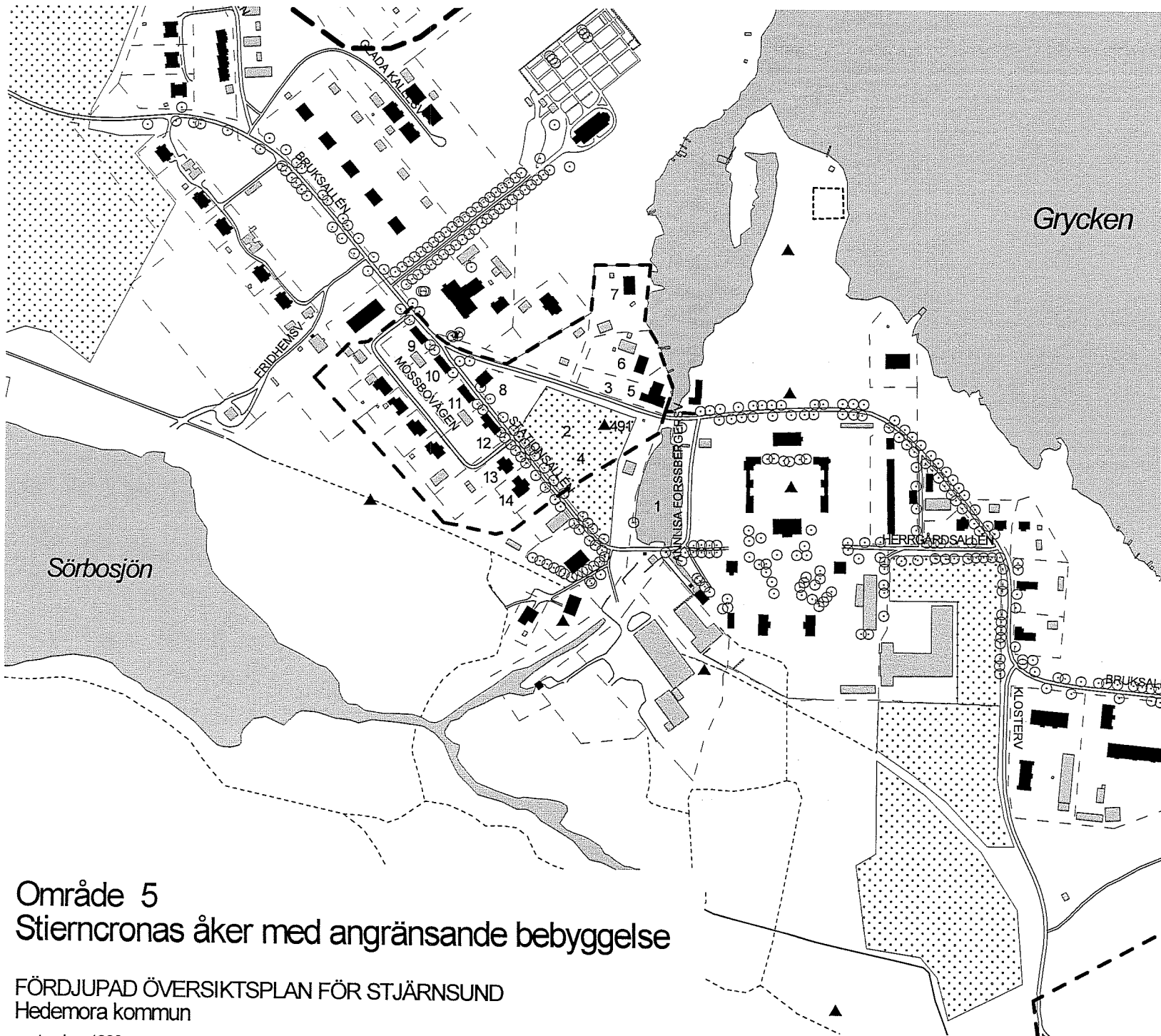
Vårdåtgärder krävs för alléerna för att de långsiktigt ska förstärkas och bevaras.

Om fårbetet upphör på strandpartierna riskerar landskapet att växa igen.

Hastighetsbegränsning till 30 km/tim skulle höja trafiksäkerheten på den smala Bruksallén där gående och alla sorters fordon färdas.

Betande får vid stranden av Grycken

Förklaringar

1. Bruksdammen
2. Stierncronas åker
3. Här låg Stierncronas herrgård
4. Här låg Stierncronas formträdgård
5. Café, f.d. Handelsbolaget
6. Bostad
7. Bostad, f.d. brännstålugn
8. Närbutik
9. Laebens
10. Gamla skolan
11. Goudes
12. Trängs
13. Villa nr 3
14. Villa nr 4

Fornlämning

491. Bytomt efter byn Sund

Område 5 Stierncronas åker med angränsande bebyggelse

FÖRDJUPAD ÖVERSIKTSPLAN FÖR STJÄRNSUND
Hedemora kommun

september 1999

0 100 200 meter

5 Stierncronas åker med angränsande bebyggelse

Allmänna intressen

Kulturmiljö av riksintresse enligt 3:6 miljöbalken
Områdesbestämmelser med bl.a. förhöjd bygglovplikt
Värdefullt odlingslandskap (1st bevarandeprogram)
Alléer, biotopskyddsområde enligt 7:11 miljöbalken
Fornlämning
Strandskydd
Allmän väg

Mark- och vattenanvändning

Området omfattar den obebyggda gräsplanen, kallad Stierncronas åker, som ligger mellan Stationsallén, Bruksallén och Bruksdammen samt angränsande bebyggelse norr och väster därom (område F, G och O i planprogrammet).

Här låg under andra halvan av 1700-talet familjen Stierncronas herrgård, med mangårdsbyggnaden på nuvarande parkeringsyta väster om Stierncronas café och fyra entrépaviljonger samt en formträdgård på Stierncronas åker. Av detta finns inget bevarat. Enligt fornlämningsinventeringen finns troligen lämningar av bytomten efter byn Sund på Stierncronas åker (fornlämning nr 491).

Bruksallén saknar nästan helt alléträd inom området. Enstaka nyplantering har gjorts. Vid brofästet, i den byggnad där kooperativa butiken Handelsbolaget höll till, finns Stierncronas café. Byggnaden är av trä och ljust målad. Intill ligger ett rödfärgat bostadshus och ett par uthus. Den vitputsade byggnaden längst i norr med falsat plåttak uppfördes 1836 där man en kort period brände stål. Det är idag bostad och har rödfärgade uthus.

I väster där Stationsallén och Bruksallén går ihop, ligger den relativt nybyggda rödfärgade närbutiken med falsat plåttak. Intill finns en minigolfbana.

Alléträden längs Stationsallén utgör ett viktigt inslag i kulturmiljön. Längs allén ligger på rad Gamla skolan, de tre smedbostäderna Trångs, Goudes och Laebens och de två förmansvillorna Villa nr 3 och Villa nr 4. Detta är en typisk gatubild i ett brukssamhälle.

Stationsallén med Laebens, Gamla skolan och Goudes

Gamla skolan, tidigare ett tvåvåningshus, och smedbostäderna är från första halvan av 1800-talet, har byggts om och innehåller idag vardera en bostad. Till dessa hör två uthus byggda på 1960-talet. Byggnaderna är faluröda och har tegeltak. Bostadshusens fasadpanel är med hänsyn till byggnadernas ålder olämplig. Villa nr 3 och Villa nr 4 är

Stationsallén med Stierncronas åker till höger

vita trähus från 1908 respektive 1917. De är idag förändrade genom tillbyggda garage och uteplatser och har ohistoriskt takbeklädnad.

Sydväst om bruksbostäderna ligger längs Mossbovägen fyra moderna envånings villor byggda på 1960- och 1980-talet med enstaka uthus.

Föreslagna/tänkbara förändringar

Ett förtydligande av Stierncronas herrgård med formträdgård skulle kunna göras genom att husens hörn markeras med slaggstenar och trädgården markeras med en klippt häck. Om parkliknande åtgärder ska ske på Stierncronas åker bör dessa åtgärder i sin gestaltning

anknyta till Stierncronas herrgårdsanläggning. Anläggandet av park bör regleras genom detaljplaneläggning.

Rekommendationer

- Befintlig bebyggelse ska vårdas och underhållas. Vid vård och underhåll utvändigt ska material, färg och form som är byggnads-historiskt riktiga användas.
- Utmed Bruksallén, Stationsallén och på Stierncronas åker får inga nya byggnader, anläggningar eller skyltar uppföras utöver sådana åtgärder som förstärker den kulturhistoriska miljön.
- Alléerna bör åtgärdas med komplettering och successiv förnyelse. Kompletterings omfattning bör samordnas med förstärkning av det kulturhistoriska landskapet. Vårdåtgärderna ska godkännas av länsstyrelsen.
- Anläggande av park på Stierncronas åker bör föregås av detalj-planeläggning.
- Hastighetsbegränsning till 30 km/tim bör införas på Bruksallén.

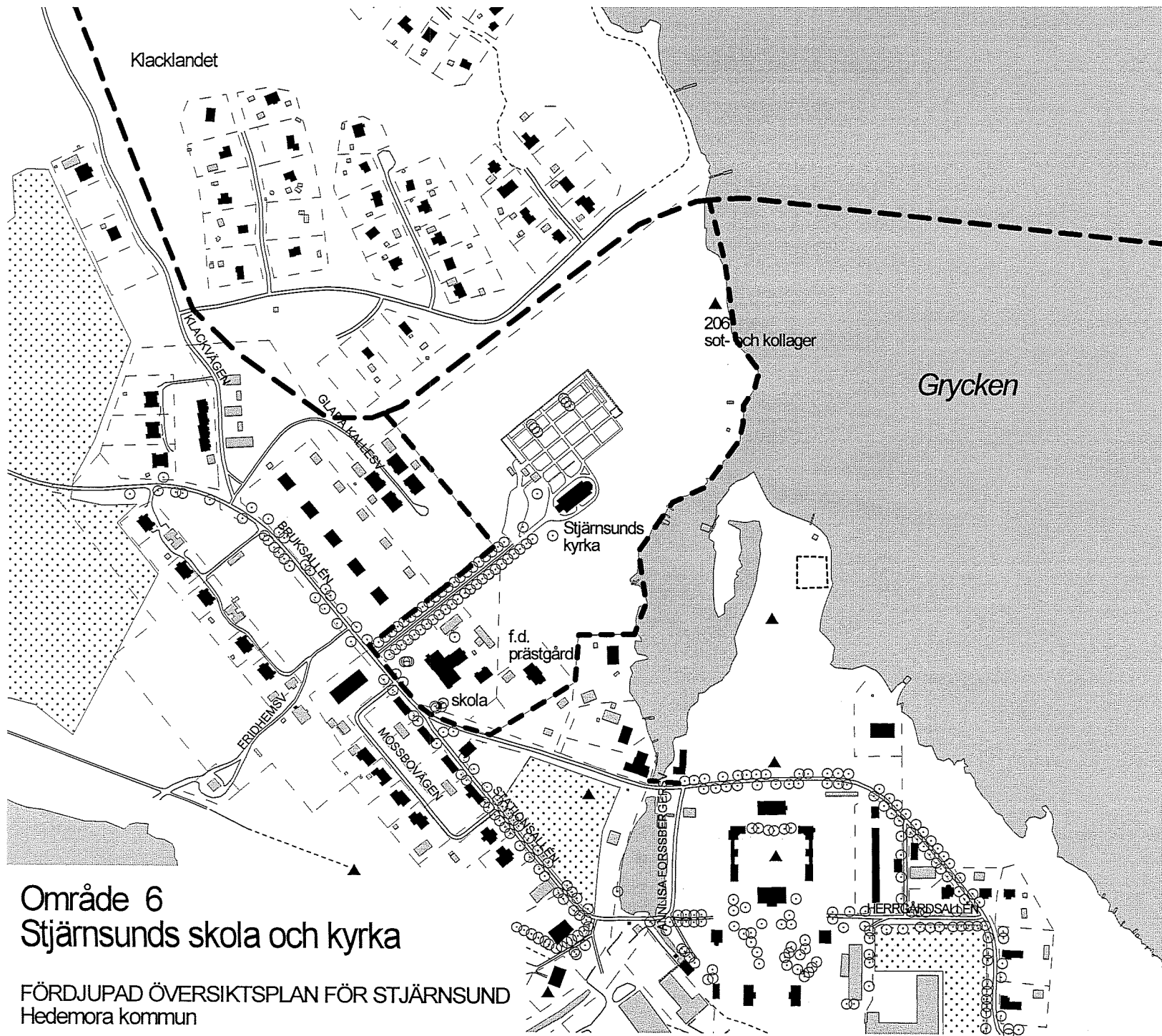
Konsekvenser

Byggnadshistoriskt riktiga underhållsåtgärder förstärker den kultur-historiska helhetsmiljön.

Vårdåtgärder krävs för alléerna för att de långsiktigt ska förstärkas och bevaras.

Ett enkelt förtydligande av Stierncronas herrgård med formträdgård skulle kunna ge en förstärkning av kulturlandskapet.

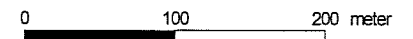
Hastighetsbegränsning till 30 km/tim skulle höja trafiksäkerheten på den smala Bruksallén där gående och alla sorters fordon färdas.

Område 6
Stjärnsunds skola och kyrka

FÖRDJUPAD ÖVERSIKTSPLAN FÖR STJÄRNSUND
Hedemora kommun

september 1999

6 Stjärnsunds skola och kyrka

Allmänna intressen

Kulturmiljö av riksintresse enligt 3:6 miljöbalken
Områdesbestämmelser med bl.a. förhöjd bygglovplikt
Alléer, biotopskyddsområde enligt 7:11 miljöbalken
Fornlämning
Strandskydd
Allmän väg

Mark- och vattenanvändning

Området omfattar Stjärnsunds kyrka med kyrkogård och omgivande skogsmark, Stjärnsunds skola med låg- och mellanstadium, förskola och fritidshem samt prästgården (område F, G och O i planprogrammet).

Stjärnsunds befolkning växte i takt med brukets expansion under senare delen av 1800-talet och en ny kyrka och större skola behövdes. Nuvarande kyrka uppfördes 1887 i nygotisk stil av sten med putsade fasader och falsat plåttak. En rak allé, vars träd utgör ett viktigt inslag i kulturmiljön, går från Bruksallén i kyrkans längsaxel som en processionsväg till kyrkans port. Vid kyrkan finns en begravningsplats.

Folkskolan byggdes 1898 och ersatte den gamla skolan vid Stationsallén. Till skolan hör en flygelbyggnad och ett större uthus. Skolhuset har byggts till på 1990-talet. Byggnaderna är av trä med från sekelskiftet tidstypisk panelarkitektur målade i en grågrön färgskala och några har falsade plåttak.

Prästgården, som ligger inbäddad i tät vegetation strax öster om skolan, byggdes 1883. Den är idag bostad, är vitputsad med falsat plåttak och har ett uthus.

Enligt fornlämningsinventeringen finns kol- och sotlager intill strandkanten i nordost (fornlämning nr 206).

Föreslagna/tänkbara förändringar

På sikt kan det eventuellt bli aktuellt med några mindre kompletterande byggnader eller andra förändringar vid skolan och kyrkogården.

Rekommendationer

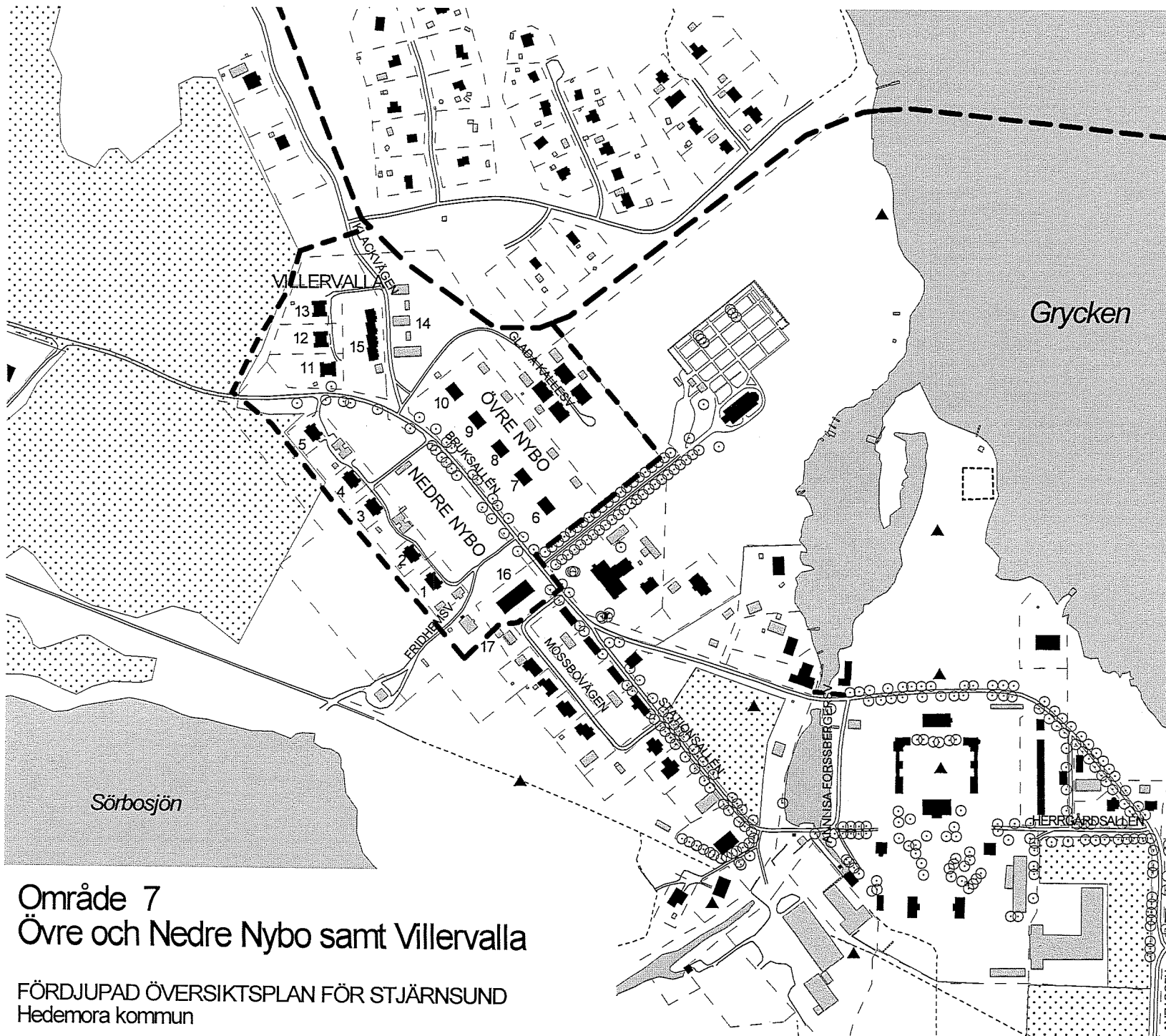
- Befintlig bebyggelse ska vårdas och underhållas. Vid vård och underhåll utvändigt ska material, färg och form som är byggnads-historiskt riktiga användas.
- Inga nya byggnader och anläggningar får tillkomma utöver mindre åtgärder som direkt hör samman med befintliga anläggningar.
- Alléerna bör åtgärdas med komplettering och successiv förnyelse. Vårdåtgärderna ska godkännas av länsstyrelsen.

Konsekvenser

Byggnadshistoriskt riktiga underhållsåtgärder förstärker den kulturhistoriska helhetsmiljön.

Enstaka ny bebyggelse av mindre storlek och omfattning i anslutning till skolan och kyrkogården skulle inte störa helheten i kulturlandskapet.

Vårdåtgärder krävs för alléerna för att de långsiktigt ska förstärkas och bevaras.

Förklaringar

NEDRE NYBO

1. Nybo 1
2. Nybo 2
3. Nybo 3
4. Nybo 4
5. Nybo 5

ÖVRE NYBO

6. Nybo 6
7. Nybo 7
8. Nybo 8
9. Nybo 9
10. Nybo 10

VILLERVALLA

11. Nybo 11
12. Nybo 12
13. Nybo 13
14. Uthus till Nybo 11-16
15. Pensionärsbostäder

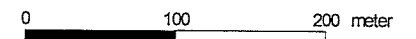
16. Fridhem

17. Sundsgården

Område 7
Övre och Nedre Nybo samt Villervalla

FÖRDJUPAD ÖVERSIKTSPLAN FÖR STJÄRNSUND
Hedemora kommun

september 1999

7 Övre och Nedre Nybo samt Villervalla

Allmänna intressen

Kulturmiljö av riksintresse enligt 3:6 miljöbalken
Områdesbestämmelser med bl.a. förhöjd bygglovplikt
Detaljplan
Värdefullt odlingslandskap (1st bevarandeprogram)
Alléer, biotopskyddsområde enligt 7:11 miljöbalken
Allmän väg

Mark- och vattenanvändning

Området omfattar bostadsområdet Nybo med Villervalla och pensionärsbostäder, Fridhem, Sundsgården och parhusen på Glada Kalles väg (område L, M, N och P i planprogrammet).

Vid infarten västerifrån till Stjärnsund är det Villervalla och Nedre Nybo man först ser över det böljande odlingslandskapet. Landsvägen övergår till Bruksallén som går tvärs genom området. Träden längs alléerna utgör ett viktigt inslag i kulturmiljön. Nedre och Övre Nybo samt Villervalla byggdes som flerbostadsvillor för arbetare. De var sinsemellan lika inom varje område.

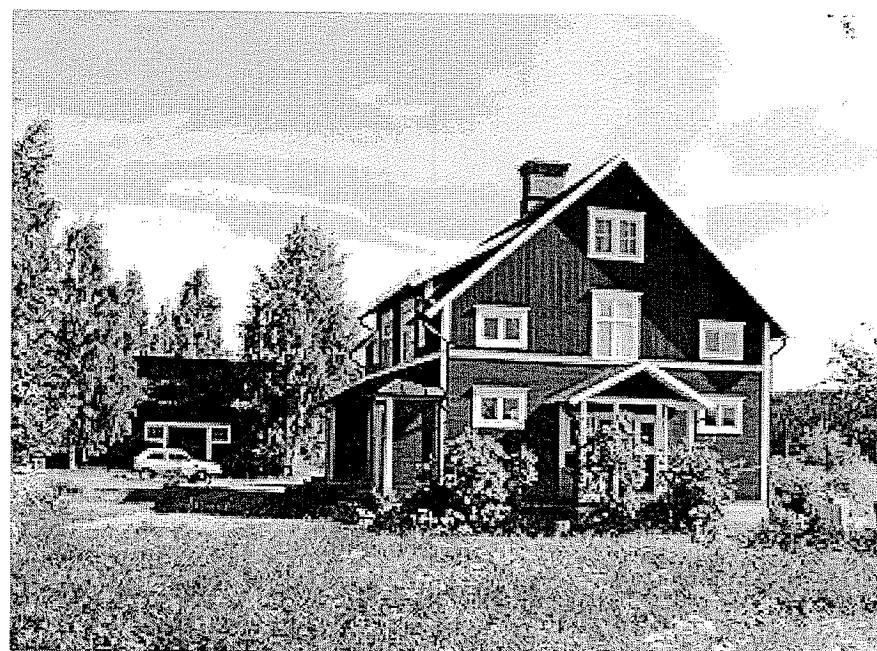
Nedre Nybo byggdes 1911-1915. Husen kallas Nybo 1–5 och har utvändigt i huvudsak ursprunglig arkitektur. En smal grusväg slingrar sig mellan bostadsraden och de karaktärsfulla uthusen. Byggnaderna är rödfärgade med falsade plåttak. Norr om husen finns en stor öppen odlingsmark som delvis nyttjas för köksträdgårdar.

Övre Nybo med husen Nybo 6–10 ligger på rad liksom tillhörande uthus. De byggdes 1916-1920, var ursprungligen lika husen nr 11-13 i Villervalla men är utvändigt påtagligt ombyggda och omfärgade. De rödfärgade uthusen med tegeltak har ursprunglig karaktär.

Villervalla uppfördes 1918-1920 med sex bostadshus och tillhörande uthus. Kvar är Nybo 11-13 och de karaktärsfulla uthusen. Byggnader-

na är rödfärgade med tegeltak. Nybo 14 -16 revs och ersattes 1960 med pensionärsbostäder i form av envånings radhus i gul och vit puts med tegeltak.

I söder ligger Fridhem, en röd träbyggnad med tegeltak. Den är byggd som arbetarkasern på 1880-talet och används idag för kursverksamhet, servering m.m. Väster om Fridhem ligger en tegelbyggnad, kallad Sundsgården, som idag används för fritidsaktiviteter. Den ligger i direkt anslutning till planer för fotboll, tennis och ishockey, se område 12.

Nedre Nybo

På Glada Kalles väg ligger fyra bostadshus i form av envånings parhus med uthus och carport uppförda på 1990-talet.

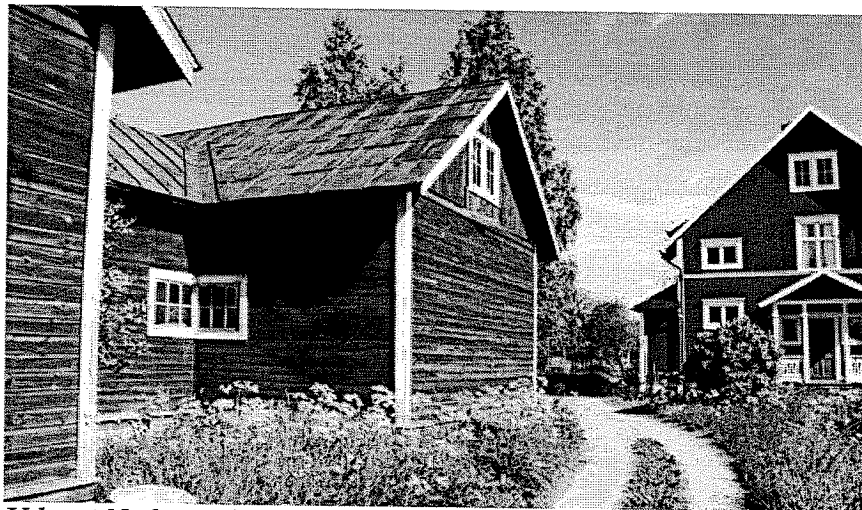
Föreslagna/tänkbara förändringar

Enligt gällande detaljplan för Nybo kan ytterligare fyra parhus uppföras på Glada Kalles väg.

Genomförd avstyckning av delar av Nybovillorna innebär en risk för att deras repetitiva enhetliga karaktär i framtiden går förlorad i samband med att upprustning och underhållsåtgärder genomförs individuellt för respektive hus.

Uthusen, som är mycket värdefulla i den kulturhistoriska helheten, bedöms vara särskilt utsatta för stor risk för förändringar.

Vid framtida underhåll och renovering av Nybo 6-10 bör byggnads-historiskt riktiga material och färger användas så långt som möjligt.

Uthus i Nedre Nybo i ursprungligt utförande

Rekommendationer

- Befintlig bebyggelse ska vårdas och underhållas. Vid vård och underhåll utvändigt ska material, färg och form som är byggnads-historiskt riktiga användas.

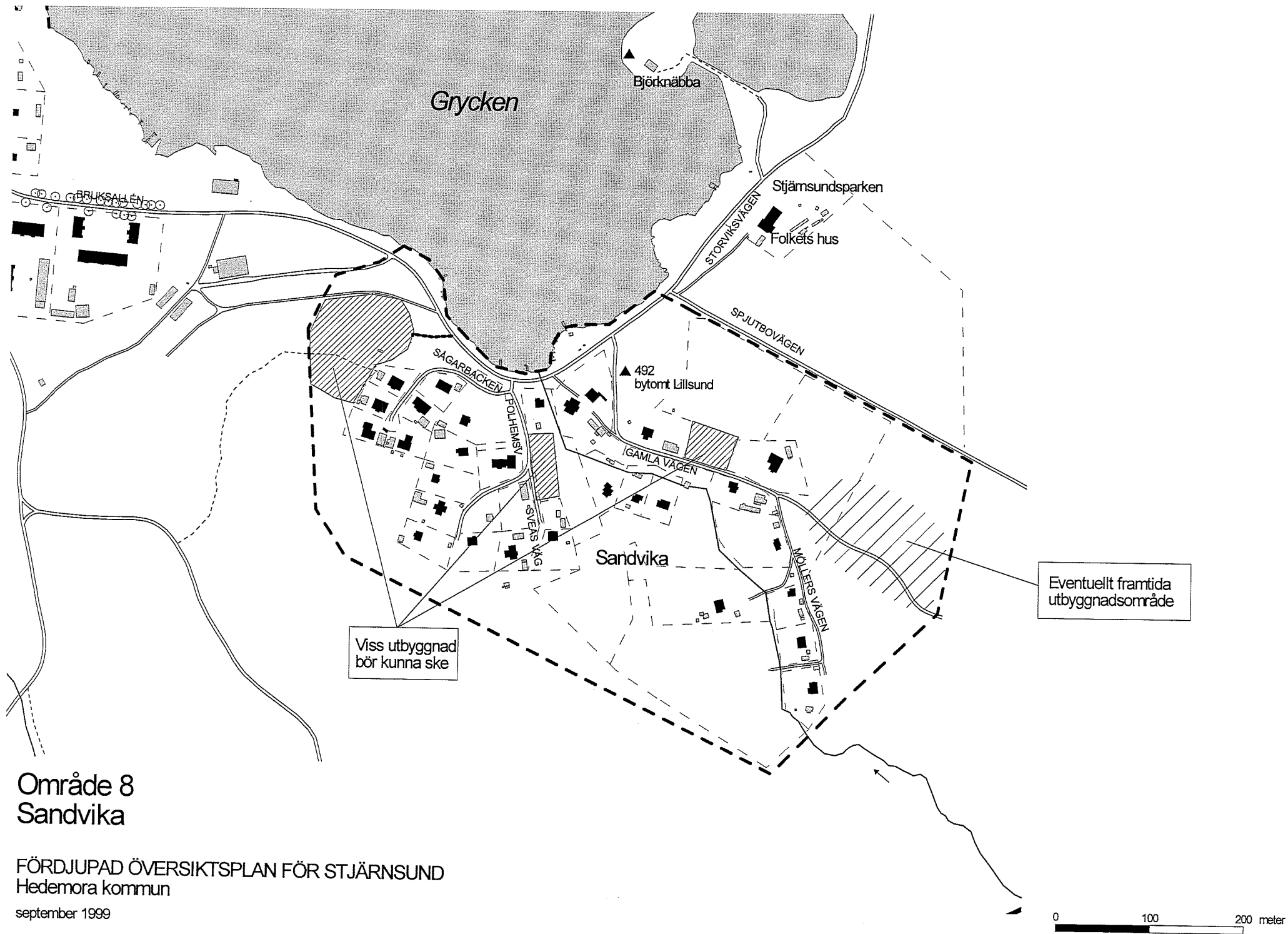
- Förutom eventuell ny bebyggelse på Glada Kalles väg får inga nya byggnader, anläggningar eller skyltar uppföras utöver sådana åtgärder som förstärker den kulturhistoriska miljön.
- Alléerna bör åtgärdas med komplettering och successiv förnyelse. Vårdåtgärderna ska godkännas av länsstyrelsen.
- Hastighetsbegränsning till 30 km/tim bör införas på Bruksallén.

Konsekvenser

Byggnadshistoriskt riktiga underhållsåtgärder förstärker den kulturhistoriska helhetsmiljön.

Vårdåtgärder krävs för alléerna för att de långsiktigt ska förstärkas och bevaras.

Hastighetsbegränsning till 30 km/tim skulle höja trafiksäkerheten på den smala Bruksallén där gående och alla sorters fordon färdas.

Område 8
Sandvika

FÖRDJUPAD ÖVERSIKTSPLAN FÖR STJÄRNSUND
Hedemora kommun
september 1999

8 Sandvika

Allmänna intressen

Strandskydd
Fornlämning
Allmän väg

Mark- och vattenanvändning

Området omfattar bebyggelsen i Sandvika, som består av ungefär 30 bostadshus från början av 1900-talet, ett antal nyare villor från huvudsakligen 70-talet samt några mindre fritidshus. Bebyggelsen ligger utmed de små slingrande vägarna i den lätt kuperade terrängen. De äldre husen är oftast mindre rödfärgade trähus.

Enligt fornlämningsinventeringen finns troligen lämningar av bytomten efter byn Lillsund mellan Gamla vägen och Spjutbo (fornlämning nr 492).

Föreslagna/tänkbara förändringar

En viss nybyggnad och förtätning bedöms kunna ske i området, som ligger utanför den känsliga kulturmiljön i Stjärnsund. Möjligheter till kompletteringar med bostadshus finns främst utmed Polhemsvägen och Gamla vägen. En mindre utbyggnad bedöms kunna ske i björkbacken nordväst om Sågarbacken. På längre sikt skulle en utbyggnad kunna ske uppe på platån i södra delen av Gamla vägen.

Rekommendationer

- Förutom någon enstaka förtätning i området bör ny bebyggelse föregås av detaljplan eller områdesbestämmelser. Nya byggnader bör anpassas till den befintliga bebyggelsens storlek och struktur i området.

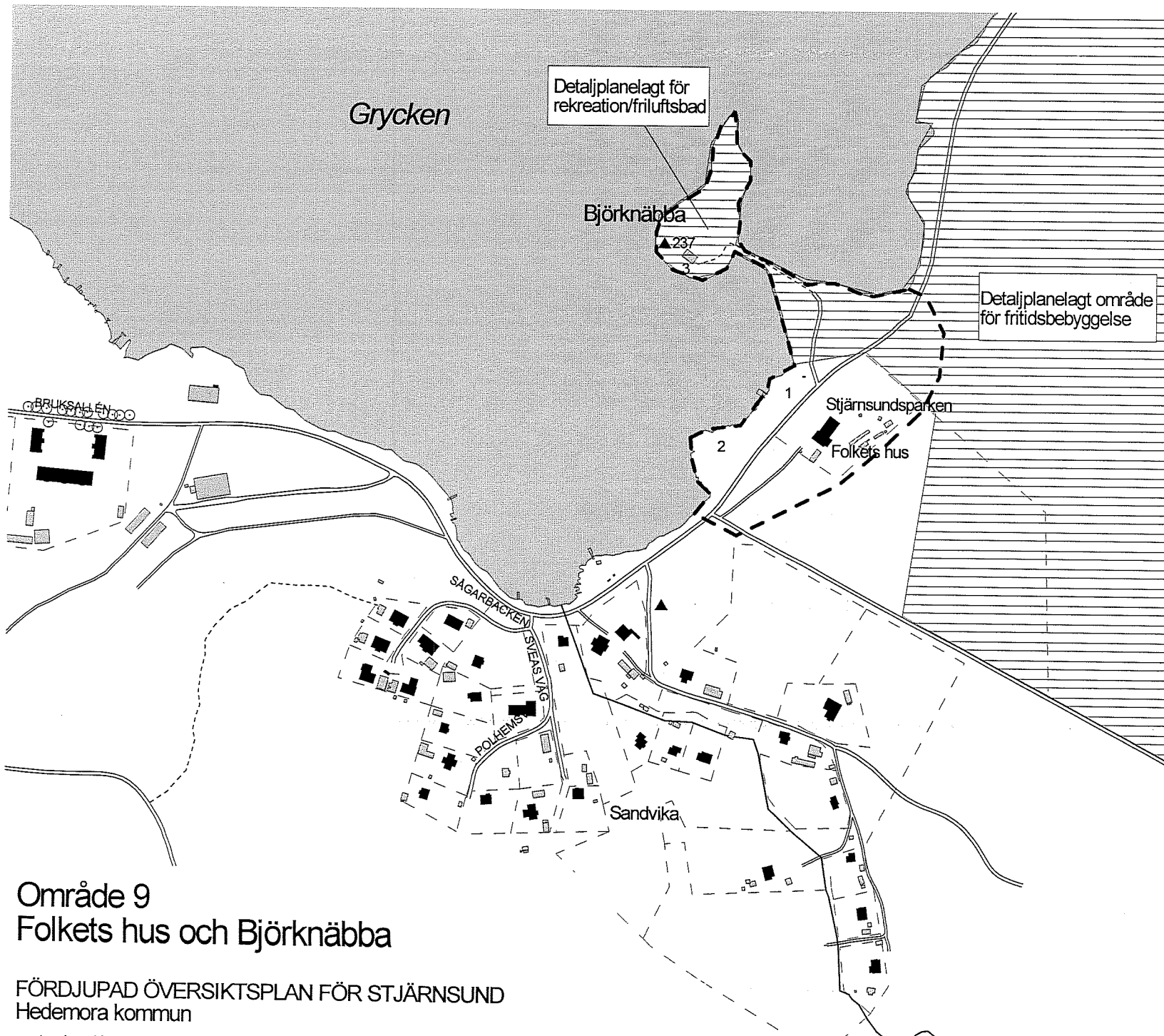
Konsekvenser

En begränsad utbyggnad i området bedöms ej få någon nämnvärd miljöpåverkan.

Utbyggnadsområdet nordväst om Sågarbacken ligger delvis inom det generella strandskyddet. En utbyggnad här bedöms dock inte medföra någon större påverkan på naturvärden eller på allmänhetens tillgänglighet till strandområdet, som redan idag är avskuret genom den allmänna vägen som går längs stranden. Bebyggelsen kan anslutas till befintlig va-anläggning.

Småhusbebyggelsen i Sandvika

Förklaringar

- 1. Parkering
- 2. Småbåtshamn
- 3. Badplats

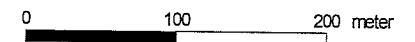
Fornlämning

237. Stenåldersboplatz

Område 9
Folkets hus och Björknäbba

FÖRDJUPAD ÖVERSIKTSPLAN FÖR STJÄRNSUND
Hedemora kommun

september 1999

9 Folkets hus och Björknäbba

Allmänna intressen

Strandskydd

Detaljplan

Fornlämning

Allmän väg

Mark- och vattenanvändning

På den tallbevuxna holmen Björknäbba finns en anlagd badplats. Holmen nås via en smal utfyllnad i sjön. På stranden nedanför Folkets hus finns en småbåtshamn. I anslutning till stranden finns även en större grusad parkeringsyta.

I Stjärnsundsparken vid Folkets hus anordnas bl.a. regelbundet dans under sommarmånaderna. Dessa tillställningar är mycket välbesökta och vägrenarna på tillfartsvägarna användes då för parkering.

Badplatsen på Björknäbba

september 1999, kompl. mars 2000
p:3511\350 96032\400outs\opl-stjar.doc

Björknäbba är detaljplanelagt för rekreation/friluftsbad i den detaljplan som är upprättad för fritidsbebyggelse (se område 15).

På Björknäbba finns lämningar efter en stenåldersboplats (fornlämning nr 237).

Föreslagna/tänkbara förändringar

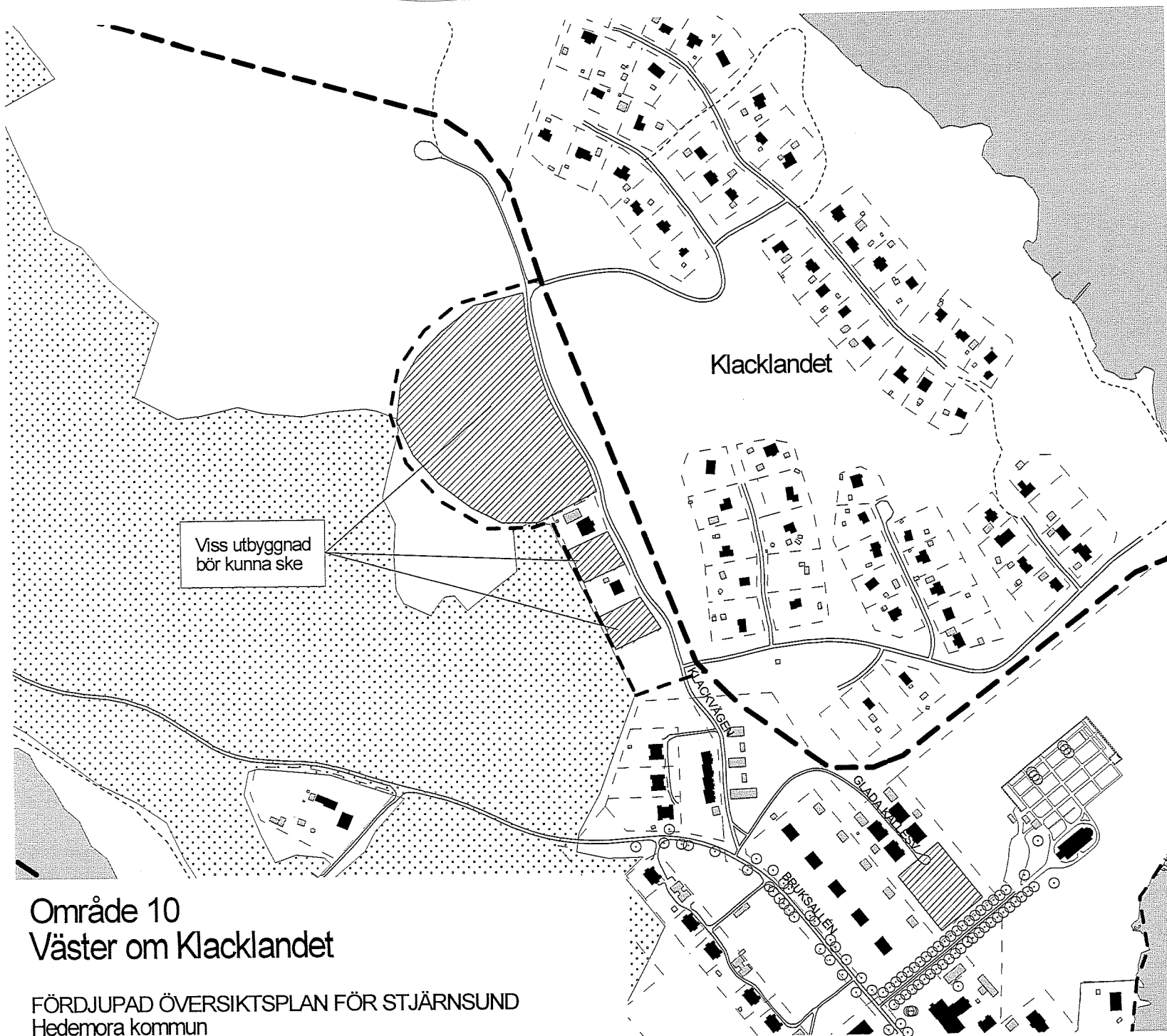
En viss ytterligare utbyggnad av befintliga verksamheter kan eventuellt komma att ske på sikt.

Rekommendationer

- Viss utbyggnad av befintliga anläggningar kan eventuellt ske. Vid lovprövningen ska bedömas om åtgärden är lämplig med hänsyn till gällande strandskydd.
- Ingen avverkning bör ske av skogen på Björknäbba.

Konsekvenser

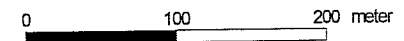
En ytterligare utbyggnad av småbåtshamnen och verksamheten inom Stjärnsundsparken kan komma att ställa krav på förbättrade parkeringsmöjligheter.

Område 10 Väster om Klacklandet

FÖRDJUPAD ÖVERSIKTSPLAN FÖR STJÄRNSUND
Hedemora kommun

september 1999

10 Väster om Klacklandet

Allmänna intressen

Skogsbruk

Mark- och vattenanvändning

Området omfattar ett mindre skogsområde som ligger väster om Klacklandets fritidsområde. Under 90-talet har några villor uppförts i skogskanten mot det angränsande odlingslandskapet (område 11). Bebyggelsen består av rödfärgade trähus.

På den steniga, flacka skogsmarken växer lövskog, främst björk.

Föreslagna/tänkbara förändringar

I området bedöms ytterligare ett antal bostadshus kunna uppföras, dels som kompletteringar mellan och intill befintlig bebyggelse och dels i skogsdungen norr om befintlig bebyggelse.

Rekommendationer

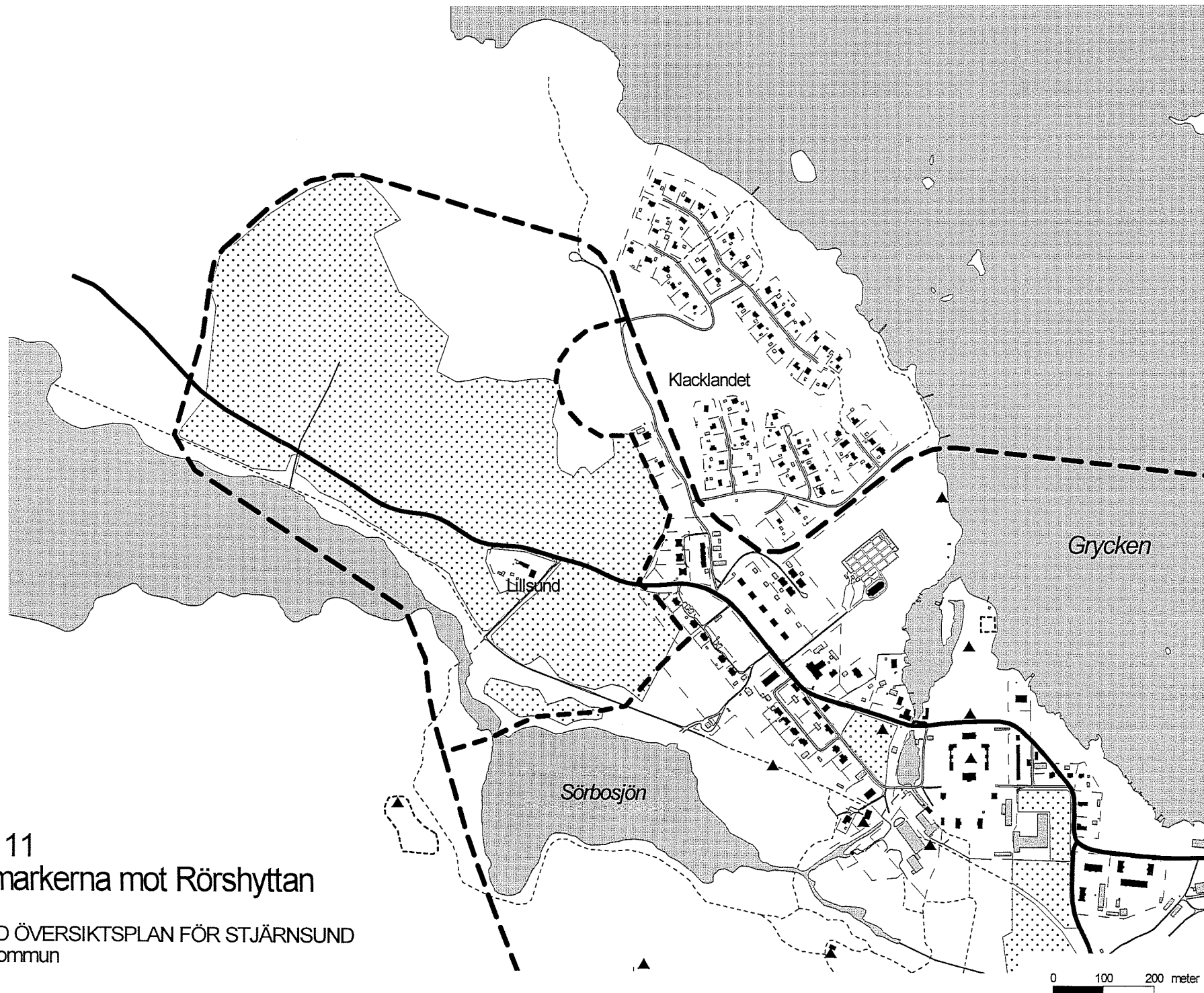
- Förutom någon enstaka förtätning i området bör ny bebyggelse föregås av detaljplan eller områdesbestämmelser. Nya byggnader bör anpassas till den befintliga bebyggelsen och ha en högsta byggnadshöjd på 7 meter.

Konsekvenser

En begränsad utbyggnad i området bedöms ej få någon nämnvärd miljöpåverkan. Bebyggelsen kan anslutas till befintlig va-anläggning. Markförhållandena måste dock undersökas närmare inom den norra delen av området.

De nya villorna i skogskanten

Område 11 Odlingsmarkerna mot Rörshyttan

FÖRDJUPAD ÖVERSIKTSPLAN FÖR STJÄRNSUND
Hedemora kommun

september 1999

11 Odlingsmarkerna mot Rörshyttan

Allmänna intressen

Kulturmiljö av riksintresse enligt 3:6 miljöbalken (del av området)
Områdesbestämmelser med bl.a. förhöjd bygglovplikt (del av omr.)

Jordbruk

Värdefullt odlingslandskap (1st bevarandeprogram)

Strandskydd

Allmän väg

Mark- och vattenanvändning

Området omfattar det öppna odlingslandskapet i den relativt flacka dalgången efter bäcken mellan sjön Hålen och Lilla Ässjön. Området ingår i de värdefulla odlingslandskap, som har utpekats av länsstyrelsen i bevarandeprogram för odlingslandskapet. Odlingsmarkerna arrenderas idag av en lantbrukare som bor cirka en mil från Stjärnsund.

Längs vägen mot Rörshyttan ligger gården Lillsund, som har gamla anor.

Sjön Hålen används för fritidsaktiviteter, bl.a. för fiske. Utmed sjön Hålens norra strand går den gamla, delvis igenväxta, järnvägsbanken från den nedlagda järnvägen B.L.J mellan Långshyttan och Byvalla (fornlämning nr 493).

Den sydöstra delen av området berörs av områdesbestämmelser för den kulturhistoriska miljön i Stjärnsund.

Föreslagna/tänkbara förändringar

Inga större planerade förändringar finns inom området. Det finns dock på sikt en viss risk för igenväxning av det öppna odlingslandskapet genom igenplantering eller att odlingsmarken läggs i träda.

På lång sikt skulle det eventuellt kunna bli aktuellt med en utbyggnad av bostäder i den nordöstra delen av området. En sådan utbyggnad ska föregås av detaljplaneläggning (efter utbyggnad inom område 10).

Det finns förslag på att den gamla järnvägsbanken ska användas som cykelväg till Rörshyttan.

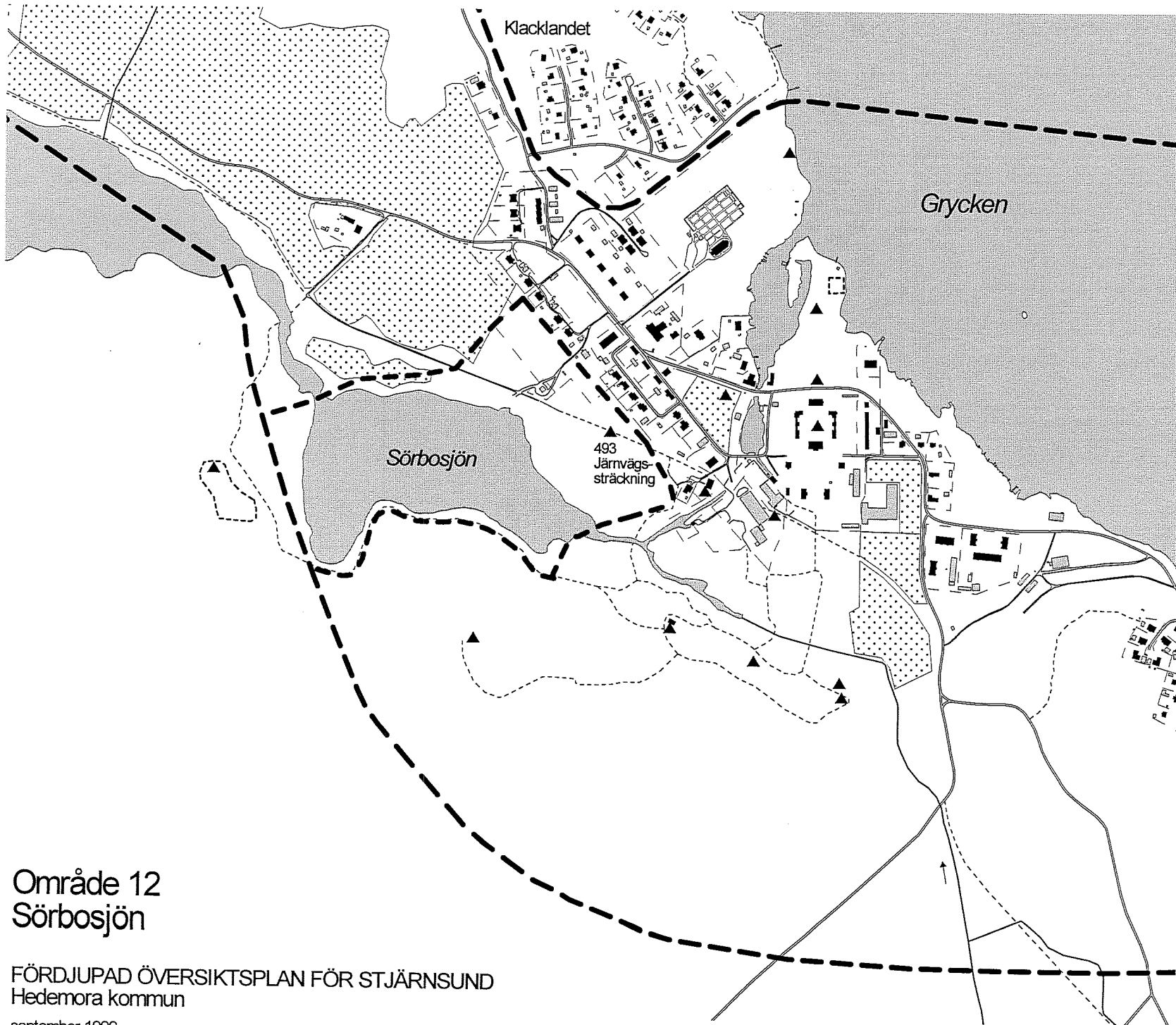
Rekommendationer

- Odlingsmarken bör hållas öppen. Inga statliga bidrag bör lämnas till igenplantering eller andra förändringar som innebär att landskapsbilden förändras.
- Bebyggelsen på Lillsund bör bevaras och vårdas. Ingen ny bebyggelse bör tillkomma inom det öppna landskapet. Någon enstaka mindre uthus- eller ekonomibygnad kan eventuellt uppföras i anslutning till Lillsund.
- Den gamla järnvägsbanken kan iordningställas varsamt till cykelväg.

Konsekvenser

Det finns risk för igenväxning av odlingsmarkerna, vilket skulle innebära negativ påverkan på områdets natur- och kulturvärden (värdefullt odlingslandskap). Viktigt att på alla sätt stödja fortsatt jordbruk.

Iordningställandet av en cykelväg på den gamla järnvägsbanken bedöms ej skada fornlämningen, utan kan snarare bidra till att dess gamla funktion tydliggörs.

Område 12 Sörbosjön

FÖRDJUPAD ÖVERSIKTSPLAN FÖR STJÄRNSUND
Hedemora kommun

september 1999

0 100 200 meter

12 Sörbosjön

Allmänna intressen

Kulturmiljö av riksintresse enligt 3:6 miljöbalken
Områdesbestämmelser med bl.a. förhöjd bygglovplikt
Värdefullt odlingslandskap (1st bevarandeprogram)
Fornlämning
Strandskydd

Mark- och vattenanvändning

Området utgörs av Sörbosjön och sluttningen på dess norra strand. Området ingår i det av länsstyrelsen utpekade värdefulla odlingslandskapet kring Stjärnsund.

Den norra stranden består av delvis öppen odlingsmark med lövskogsvegetation utmed Sörbosjöns strand. Här ligger Stjärnvallen med fotbollsplan, ishockeyplan, tennisbana och skateboardramp.

Stjärnsunds reningsverk ligger längre ner i sluttningen och har Sörbosjön som recipient.

Den gamla järnvägssträckningen (fornlämning nr 493) är röjd i denna del och används som motionsspår och elljusspår.

Föreslagna/tänkbara förändringar

Inga förändringar bedöms ske i området förutom eventuella mindre kompletteringar av idrottsanläggningarna.

Det finns förslag på att den gamla järnvägsbanken ska användas som cykelväg till Rörshyttan.

Det är viktigt för kulturmiljön att det öppna odlingslandskapet inte växer igen.

Rekommendationer

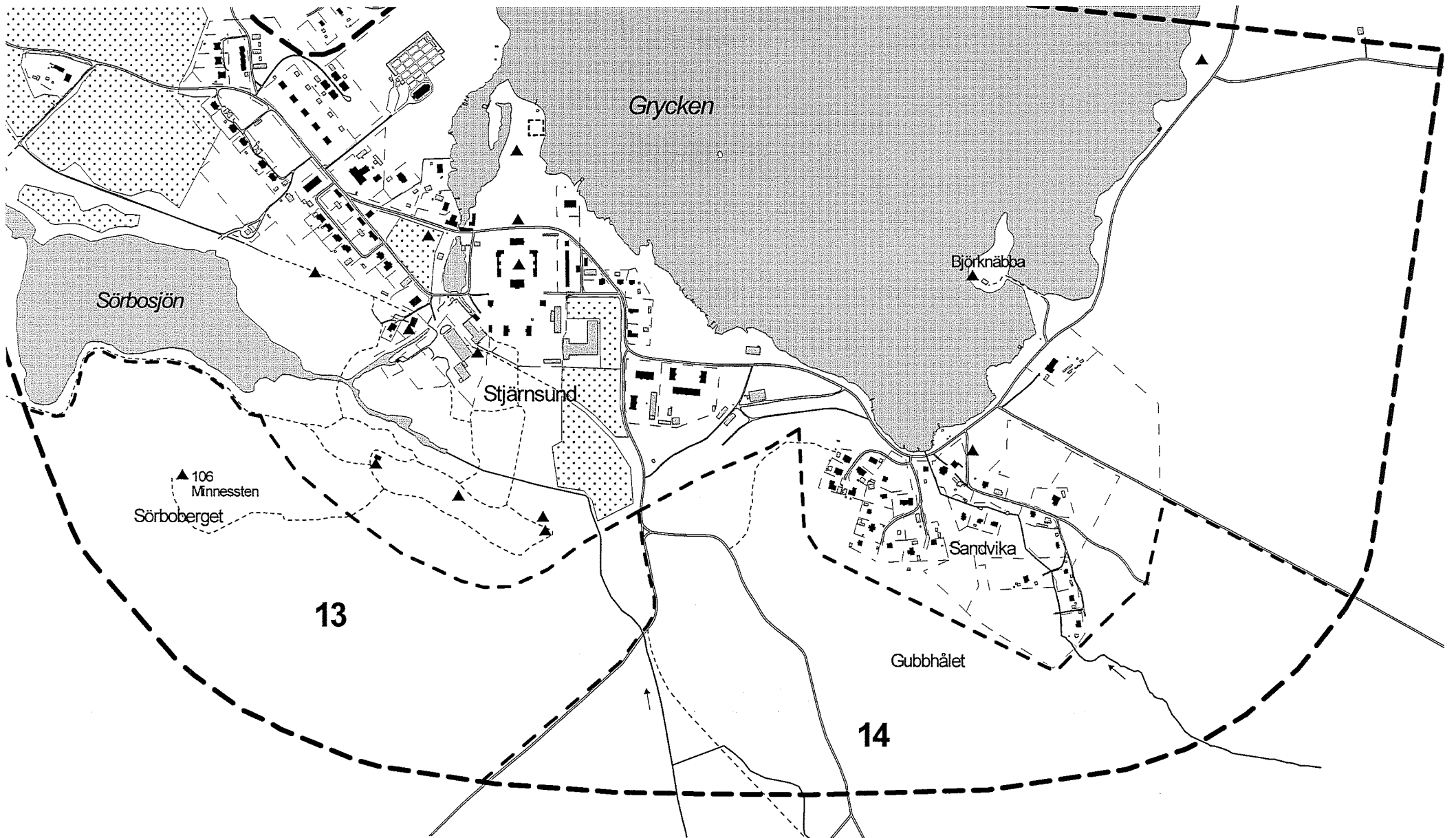
- Odlingsmarken bör hållas öppen. Inga statliga bidrag bör lämnas till igenplantering eller andra förändringar som innebär att landskapsbilden förändras.
- Inga byggnader eller anläggningar bör tillkomma utöver mindre åtgärder som hör direkt samman med befintliga anläggningar.
- Den gamla järnvägsbanken kan iordningställas varsamt till cykelväg.
- Siktröjning bör ske i vissa partier mot Sörbosjön.

Konsekvenser

Det finns risk för igenväxning av odlingsmarkerna, vilket skulle innebära negativ påverkan på områdets natur- och kulturvärden (värdefullt odlingslandskap). Det är viktigt att på alla sätt stödja fortsatt jordbruk.

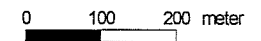
Banvallen utmed Sörbosjön

Område 13 och 14
 Sörboberget och Skogsmarkerna kring Gubbhålet

FÖRDJUPAD ÖVERSIKTSPLAN FÖR STJÄRNSUND
 Hedemora kommun

september 1999

13 Sörboberget

Allmänna intressen

Kulturmiljö av riksintresse enligt 3:6 miljöbalken
Områdesbestämmelser med bl.a. förhöjd bygglovplikt
Skogsbruk
Fornlämning
Strandskydd

Mark- och vattenanvändning

Området omfattar skogsmarkerna kring Sörboberget söder om Sörbosjön. Området begränsas i öster av skogsvägen mot Kloster. I norr gränsar området till Engelska parken och används som närströvsområde av stjärnsundsborna. På Sörboberget finns en minnessten (fornlämning nr 106).

Föreslagna/tänkbara förändringar

Inga planerade förändringar är kända. Normalt skogsbruk bedrivs i området.

Rekommendationer

- Skogsbruket bör bedrivas med särskild naturvårdshänsyn i norrutslutningen mot Engelska parken. Hänsyn bör även tas till friluftslivet inom området.
- Inga bebyggelse bör tillkomma i området.

Konsekvenser

Inga förändringar bedöms ske i området.

14 Skogsmarkerna kring Gubbhålet

Allmänna intressen

Skogsbruk
Strandskydd

Mark- och vattenanvändning

Området omfattar skogsmarken söder om arbetarbostäderna Grycksbo och Solhem samt bebyggelsen i Sandvika. Området begränsas i väster av skogsvägen mot Kloster och i öster av väg 749 mot Horndal.

Marken är storblockig och lätt kuperad och bevuxen med främst tall men även en hel del gran.

En mindre del av området berörs av generellt strandskydd utmed ån, som rinner igenom västra delen av området.

Föreslagna/tänkbara förändringar

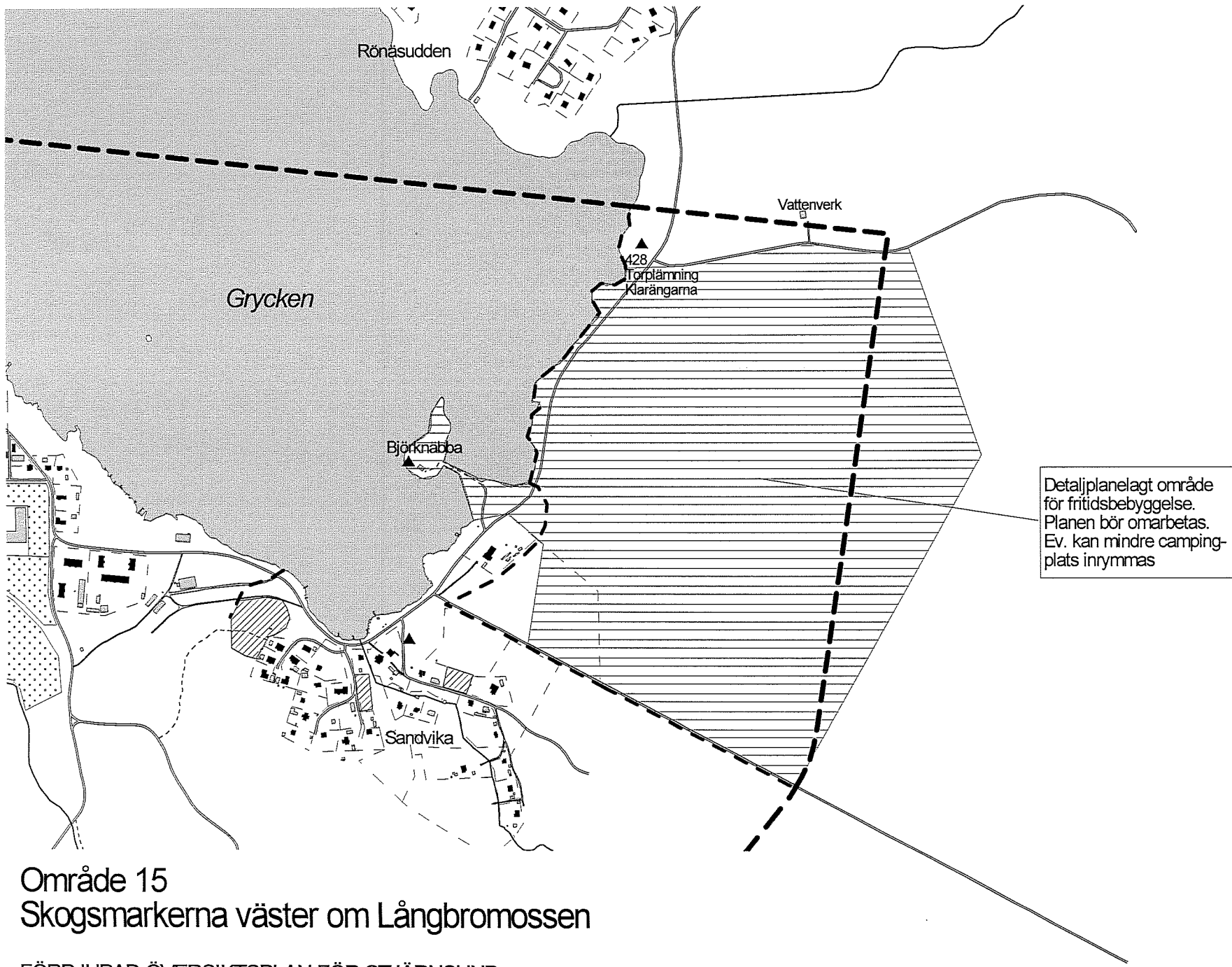
Inga planerade förändringar är kända. Normalt skogsbruk bedrivs i området.

Rekommendationer

- Skogsbruket bör i anslutning till område 8 bedrivas med hänsyn till bebyggelsen i Sandvika.

Konsekvenser

Inga förändringar bedöms ske i området.

Område 15
 Skogsmarkerna väster om Långbromossen

15 Skogsmarkerna väster om Långbromossen

Allmänna intressen

Skogsbruk

Detaljplan

Strandskydd

Allmän väg

Mark- och vattenanvändning

Området omfattar skogsområdena norr och öster om Folkets hus. Marken är relativt blockig och bevuxen med främst tall men även granskog.

Öster om Folkets hus finns ett detaljplanelagt fritidsområde Björknäbba, från 1960-talet. Planen medger en utbyggnad av cirka 115 fritidshus. Ingen exploatering har hittills skett inom planområde.

Direkt norr om området ligger Stjärnsunds vattentäkt.

I nordligaste delen av området, vid Gryckens strand finns en torplämning Klarängarna, som är upptagen i fornlämningsregistret (nr 428).

Föreslagna/tänkbara förändringar

Om det skulle bli aktuellt med en exploatering av det planlagda fritidsområdet bör detaljplanen omarbetas, eftersom planutformningen inte bedöms uppfylla dagens krav, bland annat bör exploateringsgraden minskas. Delar av det planlagda fritidsområdet kan eventuellt användas för en mindre camping.

Normalt skogsbruk bedrivs i området.

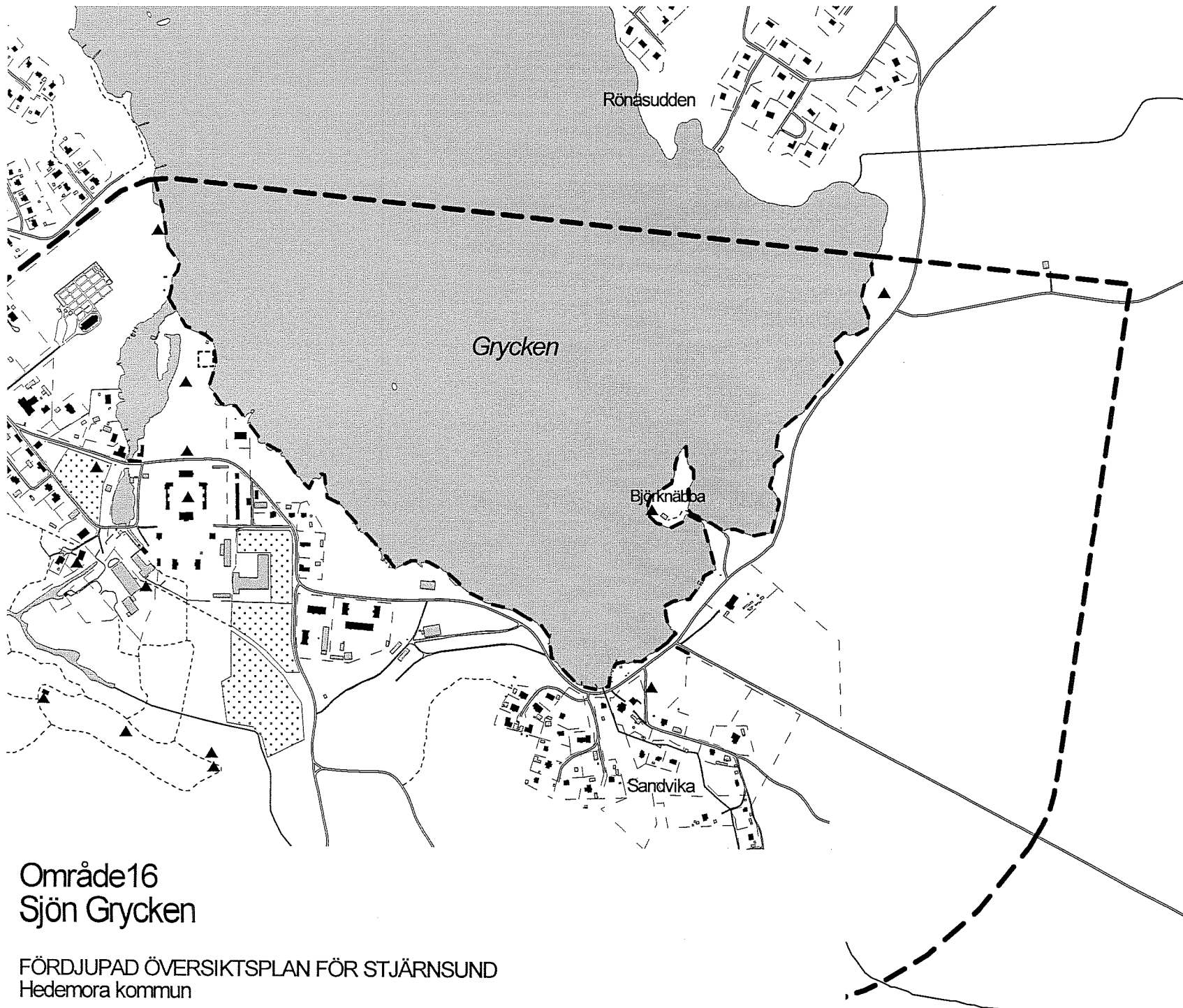
Rekommendationer

- Skogsbruket bör bedrivas med viss hänsyn till strandområdet och eventuell framtida fritidsbebyggelse.

- Detaljplanen för fritidsområdet Björknäbba bör omarbetas.

Konsekvenser

En exploatering enligt gällande detaljplan bedöms var mindre lämpligt med hänsyn till bl.a. exploateringsgraden. I samband med planrevideringen bör skyddsfrågorna kring vattentäkten beaktas. Lokaliseringen av bebyggelsen måste också ske med utgångspunkt från de störningar som kan förekomma från verksamheten vid Stjärnsundsparken.

Område16
Sjön Grycken

FÖRDJUPAD ÖVERSIKTSPLAN FÖR STJÄRNSUND
Hedemora kommun

september 1999

0 100 200 meter

16 Sjön Grycken

Allmänna intressen

Kulturmiljö av riksintresse enligt 3:6 miljöbalken (delvis)
Strandskydd

Mark- och vattenanvändning

Området omfattar den södra delen av sjön Grycken som ingår i det sammanhängande vattensystemet med sjöarna Fullen och Edsken. Historiskt har sjöarna varit förbundna genom en vattenled för transporter av malm och skogsråvaror. Grycken och Fullen sammanbinds via slussen i Silfhytteå.

Sjön utnyttjas för friluftsliv, t.ex. bad, kanotning och fiske. Kommunal badplats finns vid Björknäbba (område 9) liksom en småbåtshamn.

Enligt kommunens sammanställning "Miljön i Hedemora kommun" hör Grycken inte till de sjöar som är övergödda och känsliga för utsläpp av mer näringsämnen.

Föreslagna/tänkbara förändringar

Sjösystemet Grycken - Fullen - Edsken ingår i EU-projektet "Pråmleden", som syftar till att utveckla områdets kultur-, natur- och industrihistoriska värden. De åtgärder som planeras är bl.a. att utveckla kanotleder, anlägga nya bryggor, ta fram sjökort och stimulera turisttrafik med passagerarbåt.

Rekommendationer

- Inga åtgärder får vidtas som försämrar möjligheterna att bedriva friluftsliv i området.

Konsekvenser

Planerade åtgärder bedöms vara av begränsad omfattning och ej ge någon nämnvärd miljöpåverkan.

Sjön Grycken med Björknäbba och småbåtshamn

UNDERLAGSMATERIAL

Allmänt

Översiktsplan för Hedemora kommun, januari 1991.

Program och planeringsförutsättningar för fördjupad översiktsplan för Stjärnsund, augusti 1998 rev. okt 98, Hedemora kommun.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län: Regionalt underlagsmaterial (RUM 50).

Kåks, Helena: När en plats förändras. Platskänsla, rotfasthet och lokal identitet i 1990-talets Stjärnsund. Arbetsrapport. Falun: Dalarnas Forskningsråd, 1997.

Polhemsstiftelsen: Förstudie över Stjernsundsbygden. Juni, 1998 (opubl.)

Topografisk karta över Sverige

Gula kartan

Ekonomisk karta över Sverige

Befolkning och bostäder

SCB: DEMOPAK; FASTPAK samt Folk- och bostadsräkningen 1990.

Näringsliv

Statistik m m från näringslivsenheten, Hedemora kommun.

Service

Hedemora kommun, kommunkansliet: Hedemora - din kommun. En katalog över Hedemora kommuns service 1995-1998.

Kulturmiljö

Riksantikvarieämbetets beslut 1987-11-05. *Riksintressen för kulturvården*.

Länsstyrelsens kulturmiljöenhet: *Hedemora kommun. Kulturhistoriskt värdefulla områden*. 1989.

Dalarnas museum och Hedemora kommun: *Kulturbygden Hedemora - omlandet. Bevarandeplan för Hedemora omland*. 1991.

Hidemark, Ove och Månsson: Göran. *Gamla bruk i Korsnäs AB ägo. Stjärnsund*.

Arkitekturminnesföreningen och K. Konsthögskolan: *Svensk arkitektur. Uppmätning av äldre svenska byggnadsverk*. Band III, Stjernsund - Garpenberg - Bellevue-Ekebyholm. 1920.

Dandanell, B: *Stjernsund. Det gamla Polhemsbruket i Dalarna - i ord och bild*. Dalarnas museums serie av småskrifter, nr 49. 1987.

Lundstöm, B: *Stjernsunds herrgård. En byggnads historia*. Dalarnas forskningsråd, arbetsrapport, september 1997.

Polhemsstiftelsen genom Landskapsgruppen: *engelska parken i Stjärnsund - framtida renovering*, mars 1998 (opubl)

Kåks, H red.: *Bruksliv. Axplock ur Stjärnsunds 1900-tals historia*. Södra Dalarnas Lokalhistoriska Sällskap. 1997.

Husby socken i Dalarna, tredje och sjätte häftet.

Naturvård och friluftsliv

Länsstyrelsen: Naturvårdsprogram för Kopparbergs län. 1988.

Länsstyrelsen, miljövårdsenheten 1994:1: Värdefulla odlingslandskap i Dalarna. Bevarandeprogram för odlingslandskapets natur- och kulturmiljövärden i Kopparbergs län.

Hedemora kommun, miljökontoret och Rolf Lundqvist. Inventering av områden viktiga för den biologiska mångfalden i skogarna inom Hedemora kommun 1994.

Stritzke, Klaus, landskapsarkitekt: Träden i bruksområdet, Stjärnsund - ett inledande förslag till trädvårdsåtgärder. 1990-10-22.

Fritidskarta över Hedemora kommun, 1990.

Miljö och säkerhet

Hedemora kommun. Miljön i Hedemora kommun. 1996.

Hedemora kommun. Miljöinventering. 1992.

Bernt Pettersson. Markradonutredning för Hedemora kommun. SGAB, 1990-01-03.

2000-01-13

201-11174-99

PLANENHETEN
Handläggare Jenny Friström
Telefon: 023-810 69
Telefax: 023-818 88
E-post: jenny.fristrom@w.lst.se

Hedemora kommun
Stadsarkitekten
Box 201
776 28 HEDEMORA

2000-01-19
99.59.214

Utställd fördjupning av översiktsplanen för STJÄRNSUND i Hedemora kommun.

Inledning

Rubricerade översiktsplan är utställd under tiden 25 november 1999 till 28 januari 2000.

Länsstyrelsen har under samrådskedet avgivit samrådsyttrande. Inför utställningen har kommunen bearbetat och ändrat planförslaget i vissa delar.

Berörda enheter inom Länsstyrelsen har beretts möjlighet att lämna synpunkter i ärendet.

Länsstyrelsen skall enligt PBL 4 kap 9§ under utställningstiden avge ett granskningsyttrande över planförslaget. Av yttrandet skall framgå om:

1. förslaget inte tillgodoser riksintressen enligt miljöbalken,
2. sådana frågor rörande användningen av mark- och vattenområden som angår två eller flera kommuner inte samordnas på ett lämpligt sätt,
3. bebyggelsen blir olämplig med hänsyn till de boendes och övrigas hälsa eller till behovet av skydd mot olyckshändelser.

I enlighet med bestämmelserna i 4 kap 2 § PBL ska Länsstyrelsens granskningsyttrande fogas till planen. Yttrandet begränsas därför till ovan nämnda aspekter.

Handlingar

Översiktsplanens utställningshandlingar, som är daterade september 1999, består av en skrift innehållande såväl text som kartor samt en samrådsredogörelse upprättad i oktober 1999.

Länsstyrelsen synpunkter på översiktsplanen

Riksintresse för kulturmiljön enligt 3 kap. 6§ miljöbalken.

Att skydda den Engelska parken genom att till dess att ett kulturresevat är bildat ge den ett biotopskydd är ej lämpligt. Ett biotopskydd går ej att upphä-

2000-01-13

201-11174-99

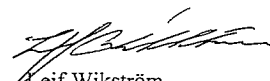
va. Det är heller inte lämpligt ur kulturmiljösynpunkt då den vall som förekommit här reduceras. Vallarna bör vara vägledande för skötsel och utveckling av den Engelska parken. Ett bättre tillsvidareskydd är ett interimistiskt reservat.

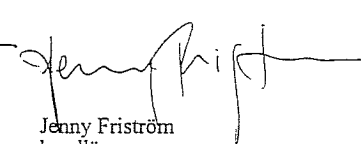
Hälsa och säkerhet

Vad gäller skyddsfrågorna kring vattentäkten bör dessa beaktas även om det inte finns ett formellt skyddsområde.

I den slutliga handläggningen av detta ärende har deltagit Leif Wikström, beslutande och Jenny Friström, föredragande. Härutöver har företrädare för kulturmiljöenheten, miljövårdsenheten och rättsenheten deltagit.

Texten utgår pga feltolkning inom Länsstyrelsen enl. tel. samtal med Jenny Friström 2000-02-15.

Leif Wikström
bitr länsarkitekt

Jenny Friström
handläggare